

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
факультет мистецтв
кафедра музикознавства,
інструментальної та хореографічної підготовки

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

(підпис)

(прізвище, ініціали)

Реєстраційний № _____

«___» _____ 2024 р.

«___» _____ 2024 р.

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА
ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ГУРТКОВОЇ РОБОТИ З ГРИ НА ГІТАРІ

Кваліфікаційна робота студента
групи МХКм-23
ступеня вищої освіти «магістр»
спеціальності 014.13 Середня освіта
(Музичне мистецтво)
Крестенкова Владислава Олеговича

Керівник: к. пед. н.,
доцент Сидоренко Т. Д.

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS ___ Кількість балів ___

Голова ЕК _____

(підпис)

(прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____

(підпис)

(прізвище, ініціали)

(підпис)

(прізвище, ініціали)

(підпис)

(прізвище, ініціали)

(підпис)

(прізвище, ініціали)

Кривий Ріг – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ГУРТКОВОЇ РОБОТИ З ГРИ НА ГІТАРІ	8
1.1. Підготовка майбутніх учителів до організації гурткової роботи як проблема загальної і музичної педагогіки.....	8
1.2. Становлення гітарного навчання у гуртковому форматі.....	17
1.3. Методичні підходи, принципи та методи підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи з гри на гітарі.....	26
Висновки до розділу 1	37
РОЗДІЛ 2. АПРОБАЦІЯ МЕТОДИЧНИХ ЗАСАД ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ГУРТКОВОЇ РОБОТИ З ГРИ НА ГІТАРІ.....	40
2.1. Аналіз стану підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи.....	40
2.2. Методичні рекомендації щодо організації майбутніми учителями музичного мистецтва гурткової роботи з гри на гітарі.....	51
Висновки до розділу 2	63
ВИСНОВКИ	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	70
ДОДАТКИ	81
Додаток А	81
Додаток Б.....	83
Додаток В.....	87
Додаток Г.....	89

Додаток Д.....	91
Додаток Е.....	92
Додаток Ж.....	94
Додаток З.....	96
Додаток И.....	98
Додаток К.....	100

ВСТУП

Актуальність теми. Особистісно орієнтований підхід як один із базових у вітчизняному шкільництві націлює на створення індивідуальних освітніх траєкторій, які надають змогу кожному здобувачеві розвивати свої здібності відповідно власним інтересам та бажанням. Якщо у системі вищої освіти індивідуальна освітня траєкторія вибудовується через можливість вільного вибору навчальних дисциплін, то у закладах загальної середньої освіти це забезпечується переважно завдяки позакласній та позашкільній роботі, до здійснення якої має бути готовий майбутній учитель музичного мистецтва. У державних документах (Законах України «Про освіту» [32], «Про повну загальну середню освіту» [33], «Про позашкільну освіту» [34], концепції «Нової української школи» [60]) звертається належна увага на необхідність урахування в навчанні індивідуальних прагнень учнів як реалізацію принципу дитиноцентризму. Зазначений принцип ґрунтується на думці, що головним у навчально-виховному процесі є не знання і вміння, а дитина як особистість, котра набуває знань і умінь для адаптації до навколишнього світу.

Особливого значення створення індивідуальних освітніх траєкторій набуває у сучасних несприятливих умовах, пов'язаних спочатку з пандемією, а потім – зі збройною агресією проти України. Як зазначається в концепції «Нової української школи», «в умовах війни індивідуальна освітня траєкторія набула нового значення – дедалі частіше школи застосовують індивідуальні освітні траєкторії для організації навчання учнів, які тимчасово проживають в іншій місцевості або за кордоном. Це дає змогу забезпечити гнучкість освітнього процесу» [60].

Однак індивідуальні освітні траєкторії потрібні не тільки дітям, які проживають у віддаленій від закладу освіти місцевості, але і дітям, які перебуваючи вдома, втомлюються від домінування дистанційних форм навчання. Для підтримки фізичного і психічного здоров'я дітям важливо

спілкуватися наживо з педагогами і однолітками, займатися улюбленими справами. У цьому контексті значущість гурткової роботи важко переоцінити.

Організація гурткової роботи – важливе завдання учителя будь-якого шкільного предмету, однак особливі вимоги ставляться до роботи гуртків мистецького профілю. Такі осередки покликані не тільки задовольняти естетичні потреби й інтереси учнів, але і сприяти проведенню шкільних урочистостей, делегуванню учасників на конкурси і фестивалі різного рівня. Тому необхідно розвивати різні напрями мистецьких гуртків – образотворчий, музичний, хореографічний, театральний, літературний. Стосовно музичного мистецтва гурткова робота може стосуватися вокальної та інструментальної творчості, індивідуального та колективного музикування.

Організація гурткової роботи підпорядковується загальним принципам педагогіки, однак має специфічні відмінності, залежно від обраного напрямку, що необхідно враховувати учителям музичного мистецтва і дослідникам проблем підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи. Питання організації гурткової роботи висвітлюються в працях педагогів А. Андрієнка [2], Л. Базильчука [3; 4], С. Гармаш [19], Н. Носовець [2], Л. Чистякової [95; 96], К. Шкурупій [99], О. Щирбула [100], А. Юрченка [101] та ін. Методичні аспекти гурткової роботи привертають увагу Н. Давидюк [29], С. Пітко [53], В. Тименко [88] та ін. Роль позашкільних навчальних закладів у вихованні учнів розглядають Л. Ворона [16], В. Кириченко [42], О. Литовченко [48], О. Сухомлинська [87] та ін., питання підготовки майбутнього учителя до гурткової роботи – Г. Гаврищак, Б. Струганець, Г. Мамус [18].

На окрему увагу дослідників заслуговує організація гурткової роботи музичного спрямування (О. Богданова [7], В. Вергунова [13], В. Звєкова [36], Л. Немцова [59], Т. Пляченко [74], Т. Фурсенко [91] та ін.). Водночас слід зазначити, що роль гітарної музики у стимулюванні створення гуртків ще не знайшла широкого наукового висвітлення, хоча на сьогодні гітара є одним із найпопулярніших музичних інструментів, особливо серед дітей і підлітків. У

цьому контексті визначаємо напрацювання О. Абрамової [1], В. Грищенко [25], В. Ілляшенка [38], О. Рогози [78].

Потреба у подальшому розвитку гурткової роботи гітарного напрямку та її активізації потребує ґрунтовної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, що дозволило визначитися з темою кваліфікаційної роботи: **«Методичні засади підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи з гри на гітарі».**

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та практично апробувати методичні засади підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи з гри на гітарі.

Завдання дослідження:

1. На основі аналізу літератури розглянути проблему підготовки майбутніх учителів до організації гурткової роботи з точки зору загальної і музичної педагогіки.
2. Висвітлити процеси становлення гітарного навчання у гуртковому форматі.
3. Розкрити сутність методичних підходів, принципів та методів підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи з гри на гітарі.
4. Проаналізувати стан підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи.
5. Надати методичні рекомендації щодо організації майбутніми учителями музичного мистецтва гурткової роботи з гри на гітарі.

Об’єкт дослідження – процес підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи.

Предмет дослідження – методичні засади підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи з гри на гітарі.

У роботі були використані **методи** дослідження:

- теоретичні (вивчення і аналіз літератури з проблеми дослідження; узагальнення; систематизація);

- емпіричні (педагогічне спостереження, бесіда, тестування, анкетування, метод самоаналізу);
- математичні.

Апробація дослідження. Основні положення кваліфікаційної роботи висвітлювалися у вигляді доповідей на наукових заходах:

1. V Всеукраїнська студентська наукова конференція (м. Запоріжжя, 16 лютого 2024).

2. I Міжнародний симпозіум «Мистецтво як культурно-освітній бренд: проблеми і пріоритети розвитку», присвяченого 70-річчю членства України в ЮНЕСКО (24–26 квітня 2024).

3. XII Всеукраїнська науково-практична онлайн-конференція «Актуальні проблеми мистецької освіти і художньої культури» (Кривий Ріг, 30 травня 2024).

Основні положення кваліфікаційної роботи відображено у публікаціях:

1. Крестенков В. Становлення гітарного мистецтва в контексті гурткової роботи: історія та розвиток. *Актуальні проблеми мистецько-педагогічної освіти*: зб. наукових праць. Вип. 16 / ред. І. М. Власенко (відп. ред.), О. І. Шрамко, О. О. Петренко. Кривий Ріг : ФОП Маринченко, 2024. С. 49-51.

2. Крестенков В. Викладання гри на гітарі в гуртковому форматі закладу загальної середньої освіти. Експериментальні та теоретичні дослідження в контексті сучасної науки : матеріали V Всеукраїнської студентської наукової конференції, м. Запоріжжя, 16 лютого, 2024 р. / ГО «Молодіжна наукова ліга». Вінниця : ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2024. С. 93–96.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаної літератури (105 позицій), десяти додатків. Основний зміст роботи викладено на 68 сторінках тексту.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА
ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ГУРТКОВОЇ РОБОТИ З ГРИ НА ГІТАРІ

1.1. Підготовка майбутніх учителів до організації гурткової роботи як проблема загальної і музичної педагогіки

Організація гурткової роботи є обов'язковим професійним завданням вчителя-предметника, що потребує спеціальної компетентності, яка набувається в процесі підготовки. Тому вважаємо необхідним з'ясувати зміст ключових понять кваліфікаційного дослідження: «гурток», «гурткова робота», «підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва», «підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи».

Слово «гурток» має декілька значень. У якості першого словники вказують «зменшення до слова «гурт» [84], тобто «невеликий гурт». Хоча таке значення є віддаленим від того, як буде розглядатися гурток у кваліфікаційній роботі, вкажемо на його доречність стосовно кількісної характеристики таких об'єднань, адже зазвичай гурток включає до 10–15 учасників. Стосовно більших спільнот вживаються терміни «клуб», «спілка» та ін. У другому значенні гурток – «організація осіб, об'єднаних для спільної діяльності, спільних занять» [84]. Саме це трактування є відповідним тому розумінню, яке вкладається в поняття гуртка педагогами. Однак слід зауважити, що спосіб будови і функціонування гуртка як спільноти різняться. У першому випадку він передбачає об'єднання на основі колегіальності, коли кожен учасник є рівнозначним і співвідносним за рівнем професійної підготовки з іншими членами гуртка. Керівник гуртка такого типу виступає ідейним лідером, навколо якого об'єднуються однодумці. Подібні гуртки часто утворюються у сфері мистецтва і науки (наприклад, «Шістка» як творче угруповання французьких композиторів ХХ ст.). Гурток другого типу будується і

функціонує як певна школа, а на ранніх історичних стадіях – і як навчальний заклад, що характеризується відносною нечисленністю і закритістю. Лідер гуртка такого типу – авторитетний фахівець у певній галузі знання, який передає свій досвід менш обізнаним учасникам. Прикладом подібного гуртка може бути Платонівська академія.

Виходячи з вищезазначеного, стає очевидним, що поняття гуртка у першому розумінні зближено зі словами «товариство», «група», «спілка» тощо. При цьому мається на увазі, що члени гуртка добре знають один одного, їхня діяльність має ознаки колективності принаймні на рівні ідей. Поняття гуртка у другому розумінні зближується зі словами «школа», «студія». Члени гуртка зазвичай також добре знають один одного, але головним є спілкування не між учасниками, а з педагогом як засновником гуртка.

Чинником об'єднання осіб у гурток є наявність спільних інтересів, що важливо враховувати під час організації гуртків у сучасних закладах освіти. Цей психологічний аспект визначення поняття «гурток» подає Вікіпедія (загальнодоступна вільна багатомовна онлайн-енциклопедія): «гурток – невелике товариство, поєднане спільним інтересом до якоїсь проблеми» [27]. Групування за інтересами передбачає добровільність членства в гуртках, можливість неускладненого виходу, переходу в інше товариство тощо. Як правило, діяльність гуртка не має жорсткої регламентації, закріпленої у нормативних документах. Якщо така документація є, вона носить переважно рекомендаційний, дорадчий характер. Цим організація гурткової діяльності відрізняється від діяльності офіційних закладів освіти різного рівня: шкіл, коледжів, інститутів, університетів тощо. Останні керуються комплексом нормативних документів, виробляють освітні програми, виконання вимог яких є обов'язковим для кожного здобувача. Вимоги стосуються як змісту роботи здобувачів, так і термінів її виконання. Невиконання вимог закладу освіти має наслідком відрахування здобувача. Відрахування з гуртків фактично неможливе, воно може відбутися хіба що з причин морально-етичного характеру.

Заняття гуртка, як правило, відбуваються у невеликих приміщеннях, обладнання яких відповідає змісту роботи, що проводиться. Ці приміщення знаходяться всередині конкретного закладу освіти (класи, лабораторії) або культурно-дозвілєвого центру (зали, кабінети). У цьому вбачаємо відмінність гуртка від клубу, який часто являє собою спеціальне відокремлене приміщення. На сьогодні близькими до клубів є центри дитячої та юнацької творчості, будинки творчості тощо. У клубі працюють різноманітні гуртки.

Уточнення змісту роботи гуртка має відображення у понятті «предметний гурток». Предметний гурток утворюється в закладах освіти з метою поглиблення знань і умінь здобувачів з конкретного предмету, сукупності предметів або напряду, що виявляє зв'язок з предметом (наприклад, вокальний гурток відноситься до предмету «Музичне мистецтво», а гурток з вишивки – до предмету «Дизайн і технології»).

Отже, найбільш близьким до нашого кваліфікаційного дослідження є наступне визначення гуртка: *гурток – це педагогічно організоване невелике об'єднання здобувачів освіти, яке має метою розширення й поглиблення їх знань з різних предметів, розвитку в них інтересу до відповідних галузей науки, мистецтва, техніки тощо* [75, с. 11].

Учасниками педагогічно організованих гуртків є здобувачі закладів загальної середньої освіти (учні) і закладів вищої освіти (студенти). Оскільки кваліфікаційна робота зосереджується на підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва до організації учнівських гуртків, у подальшому викладенні ми будемо роз'яснювати ключові поняття дослідження відносно роботи з учнями.

Організація гуртків може здійснюватися в умовах позакласної, позаурочної і позашкільної роботи з дітьми і підлітками [49]. Відповідно, гурток вважається «формою реалізації змісту позакласної і позашкільної освіти і виховання учнів як у процесі вивчення окремого навчального предмета чи їх сукупності, так і різноманітних інтегрованих курсів у межах навчальних програм, затверджених МОН України чи адаптованих навчальних

програм» [34].

Залежно від змісту роботи осередку ініціаторами і керівниками гуртків виступають вчителі-предметники, народні майстри, спеціалісти з певних галузей техніки тощо. Найбільш поширеною практикою у закладах загальної середньої освіти є керівництво гуртком вчителем-предметником.

Функціонування гуртка, що забезпечується його керівником, становить сутність гурткової роботи. Звертаємо увагу, що використання поняття «гурткова робота» доцільне тільки щодо педагогічно організованих форм позакласної або позашкільної роботи.

Гурткова робота – це організаційна форма позакласної (позаурочної, позашкільної) діяльності [72]. У poradнику НУШ гурткова робота визначається як одна з форм «додаткової освіти дітей, що полягає в організації гуртків, секцій, клубів різної спрямованості» [61, с. 20].

Метою гурткової роботи у закладах загальної середньої освіти, як зазначають А. Андрієнко і Н. Носовець, є «створення умов для творчого, інтелектуального, духовного та фізичного розвитку дітей та учнівської молоді у вільний від навчання час, підготовка до майбутнього життя <...>, задоволення їх освітніх потреб» [2, с. 285]. Гурткова робота має здійснюватися продумано і систематично: первинно адміністрація закладу приймає рішення про доцільність створення тих чи інших гуртків, різноплановість їх змістової спрямованості, кадрового забезпечення. Затверджені гуртки забезпечуються їх керівниками навчальними планами, дидактичним і методичним оснащенням. Правильність організації гурткової роботи дозволяє мотивувати пізнавальну і творчу активність учнів, виховувати в них почуття відповідальності, колективізму, чуйності до інших людей тощо. Хоча гурткова робота зазвичай має предметний зміст, її значення не зводиться до опанування предмету, а має передусім розвивальний (пізнавальні процеси) і виховний (моральні, вольові якості, естетичні потреби і смаки) потенціал.

А. Андрієнко та Н. Носовець вказують, що педагогічна «цінність гурткової роботи полягає в тому, що вона, в деякій мірі, вирішує проблему

організації вільного часу учнів, задовольняє їх різноманітні інтереси, активізує пізнавальну діяльність учнів тощо. Активізуючи пізнавальну діяльність учнів, вона в той же час створює умови для практичного застосування одержаних ними знань» [2, с. 285].

Методичні основи гурткової роботи з учнями закладів загальної середньої освіти ґрунтовно розкриває С. Пітко. Педагог-методист вказує на варіативність підходів до проведення гурткової роботи: «Керівник гуртка відповідно до напрямку творчого об'єднання, теми та завдань заняття сам обирає форму і структуру навчальних занять, методи навчання, керуючись їх педагогічною доцільністю, особливостями пізнавальної діяльності вихованців та іншими чинниками, що зумовлюють результативність навчання та виховання дітей» [53, ч. 2, с. 4].

Учитель музичного мистецтва проводить велику роботу з організації гуртка – залучає учасників, підтримує їх інтерес за допомогою словесних, ігрових, практично-виконавських та інших методів. Ефективність гурткової роботи підтримується такими формами стимулювання інтересу до обраної діяльності, як екскурсії, зустрічі з представниками професії, шефські концерти тощо.

Гурткова робота з музичного мистецтва може стосуватися вокальної та інструментальної творчості, організації музичних самодіяльних колективів, індивідуального навчання бажаючих. Залежно від виду музичної творчості заняття гуртка можуть бути колективними (хор, ансамбль, оркестр, музичний театр), індивідуальними (сольний спів, гра на музичному інструменті). Оптимальний вибір форм занять гуртка дозволяє педагогу приділити більшу увагу кожному учаснику, зосередитися на виконавських аспектах вивчення твору. Наприклад, якщо на уроці музичного мистецтва клас опановує виконання пісні в цілому, то на занятті хорового гуртка можна зосередитися на деталях інтонування, добиватися ансамблю голосів тощо. Ефективність роботи посилюється і завдяки тому, що до гуртка ходять не всі учні, а найбільш зацікавлені та здібні.

Специфіку гурткової роботи на колективних та індивідуальних заняттях уточнює С. Пітко. Зокрема наголошується, що «в межах групи можливо виділяти підгрупи. За такої організації роботи легко приділяти увагу кожній окремій групі, що відрізняються напрямками, тематикою, проблемами, рівнями підготовки тощо» [53, ч. 2, с. 13]. Наприклад, доцільно виділити підгрупи в роботі з інструментальним ансамблем – або з урахуванням аналогічності інструментів, на яких грають гуртківці, або з урахуванням рівня підготовки учасників колективу.

Завдання гурткової роботи частково зближуються із завданнями уроків музичного мистецтва. Вони також спрямовані на реалізацію головної мети – естетичного виховання особистості. І гурткова робота, і уроки розширюють і поглиблюють знання учнів про прекрасне в мистецтві, природі та побуті, розвивають здатність емоційних реакцій та їх усвідомлення, сприяють набуттю практичних умінь і навичок. Водночас різноманітні гуртки музичної спрямованості не лише формують особистість як таку, а і розвивають спеціальні музичні здібності, творчий потенціал вихованців. Дієвість гурткової роботи позначається і у впливі на естетичні інтереси, потреби, ідеали, смаки, переконання учасників спільноти. Діти під керівництвом педагога опановують засоби виразності музичного мистецтва в його конкретних проявах, відповідних виду творчості, отримують перший досвід виконавства.

В одному гуртку в більшості випадків займаються учні однієї вікової категорії (молодші, середні, старші класи). За умови бажання участі в гуртку значної кількості різновікових осіб є сенс створення окремих груп, які будуть працювати за власним розкладом. Залежно від форм гурткової роботи залучення до гуртка учнів різного віку може вітатися. Це відбувається в тому числі з потреби створення значних творчих колективів (учнівський хор, оркестр тощо), переважання індивідуальних форм роботи (у тому числі для навчання гри на гітарі).

Трудомісткість організації гурткової роботи, різноманітність її змісту та

форм проведення занять потребує спеціальної компетентності педагога. Її набуття має здійснюватися ще під час навчання майбутніх учителів музичного мистецтва, тому необхідно уточнити поняття *«підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва»*.

Згідно з думкою С. Гончаренка, підготовка являє собою «формування та збагачення настанов, знань та вмінь, які необхідні індивіду для адекватного виконання специфічних завдань» [24, с. 342]. Враховуючи, що специфічними завданнями майбутніх учителів музичного мистецтва є організація навчально-виховного процесу в закладі середньої освіти, стає зрозумілим, що настанови, знання та вміння стосуються професійних компетентностей. Підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва здійснюється закладом вищої освіти й складається із загальної підготовки, професійної підготовки (яка, в свою чергу, поділяється на фундаментальну, психолого-педагогічну й методичну, предметну), практичної підготовки (навчальних і виробничих практик). Необхідною у підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва є самостійна робота, яка передбачається навчальними планами закладів вищої освіти і спрямовується на виховання у фахівця потреб самовдосконалення. Результатом цілеспрямованої підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва стає набуття ним готовності здійснювати професійну діяльність у різноманітності її завдань. Тому важливо розуміти, що під словом «підготовка» можна розуміти як сам процес (навчання у закладі спеціальної освіти), так і його результат («підготовлений» учитель) [12].

Фундаментальне визначення підготовки майбутніх учителів запропонувала педагог Л. Хоружа: це – «сукупність теоретичних знань, практичних умінь, досвіду та особистісних якостей учителів, діалектичний перебіг яких забезпечує ефективність та результативність педагогічної дії» [92, с. 18]. Таке визначення свідчить про базовість для вченої особистісно орієнтованого підходу. З точки зору системного підходу розглядає підготовку майбутніх учителів М. Бубнова. На її погляд, підготовка майбутніх учителів являє собою «єдність, змісту, структури, цілей навчання й виховання

студентів, способів використання набутих знань на практиці, навичок і вмінь під час роботи з учнями» [11, с. 18].

Підготовка майбутніх учителів-предметників у цілому здійснюється за загальними підходами та принципами професійної освіти, але має специфіку, пов'язану зі змістом предмета, який буде викладатися фахівцем. Так, стосовно підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва провідного значення будуть набувати засоби музики. Предметна підготовка здійснюється комплексно, її складовими є музично-виконавська (вокально-виконавська, інструментально-виконавська, диригентсько-хорова), музично-теоретична (теорія музики, сольфеджіо, гармонія), музично-історична (історія музики, музична етнографія), музично-педагогічна і методична підготовка (педагогіка мистецтва, методика викладання мистецьких дисциплін тощо). Цілісну систему підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва педагог В. Орлов характеризує за двома напрямками: 1) психолого-педагогічним і 2) фаховим [67].

У визначенні підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва ми приєднуємося до думки педагога Н. Овчаренко та вважаємо, що це – *«цілісний освітній процес, спрямований на забезпечення готовності до музично-педагогічної діяльності, що передбачає опанування студентами системою музично-педагогічних компетенцій»* [64, с. 43].

Вище зазначалося, що у процесі професійної діяльності вчитель музичного мистецтва вирішує різноманітні педагогічні завдання. Одним із таких завдань є організація гурткової роботи. Отже, для подальшого проведення нашого дослідження необхідно дати тлумачення поняттю *«підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи»*.

Стосовно гурткової роботи учитель виступає організатором, тому йому важливо у процесі навчання в закладі вищої освіти оволодіти способами організації і управління колективом, розвинути організаторські здібності. Про роль організаторських здібностей учителя каже Л. Кондрашова, наголошуючи,

що вони відіграють значну роль у забезпеченні високого рівня морально-психологічної готовності до професійної діяльності [44]. Організація гурткової роботи потребує сукупності знань, умінь і навичок, пов'язаних із психолого-педагогічною, методичною підготовкою. Кажучи конкретно про гуртки з гри на гітарі, зазначаємо велику роль інструментально-виконавських дисциплін.

Організатором гурткової роботи має бути професіонал з особистісними якостями лідера. Намагаючись скласти загальне уявлення про організатора гурткової роботи з музичного мистецтва, ми звернулись до досліджень педагога В. Кузя. Їх вивчення дозволило виявити якості педагога, які вважаємо найбільш важливими стосовно організації гурткової роботи: готовність професійно діяти відповідно до потреб сучасної освіти; володіння інноваційними педагогічними технологіями; сформованість творчих і дослідницьких умінь, прагнення до самоосвіти і самовдосконалення» [47, с. 34].

У науковій літературі на сьогодні чітко визначення підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи ще не сформоване, однак аналіз напрацювань з питань організаторської діяльності (Л. Кондрашова [44], Л. Нємцова [59], О. Семенова [81]), роботи педагога з учнівськими музичними колективами (І. Маринін [50; 51], Т. Пляченко [74]), дозволив дійти до сумарного визначення: ***«Підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи – це процес формування професійних компетентностей і комунікативних умінь, за допомогою яких учитель набуває здатності здійснювати керівництво очолюваного ним колективу на основі планомірного упорядкованого виконання певних завдань»***.

Отже, вивчення літератури з проблеми дослідження дозволило уточнити ключові поняття кваліфікаційної роботи («гурток», «гурткова робота», «підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва», «підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи») і

переконатися в тому, що підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи є тривалим процесом, який здійснюється у закладі вищої освіти, а також передбачає самостійну роботу здобувача. Цей процес здійснюється згідно з підходами і принципами загальної педагогіки, однак предметна спрямованість гурткової роботи передбачає опанування майбутніми учителями музичного мистецтва основ музичної педагогіки і психології, комплексне вивчення музично-виконавських, музично-теоретичних і музично-історичних дисциплін. Оскільки керівник гуртка виступає організатором роботи учнівського колективу, він має набути організаторських умінь, сформувані комунікативні навички.

1.2. Становлення гітарного навчання в гуртковому форматі

Організація учителем музичного мистецтва гурткової роботи в закладах загальної середньої освіти передбачає створення на основі добровільної участі осередків вокального та інструментального музикування. На часі популярним інструментом серед дітей і підлітків є гітара, тому створення гуртків із гри на гітарі вбачається актуальним і потребує занурення в історію їх становлення.

Характеризуючи становлення гітарного навчання в гуртковому форматі, слід звернути увагу, що поняття гуртка має розумітися тут у двох значеннях: 1) гуртка як творчої спільноти, об'єднаної за інтересами за принципом колегіальності; 2) гуртка як навчального осередку, об'єднаного за принципом «учитель-учень». Більш значний історичний шлях пройшов перший тип гуртка, він же згодом вплинув і на створення гуртків другого типу.

Гітара – музичний інструмент, який має давню традицію, що сягає давньо східної і античної цивілізацій. Потреба у навчанні гри на гітарі з'являлася разом з виникненням нових типів інструментів (ренесансна, барокова гітари та ін.), вдосконаленням їх технічних характеристик. Первинно навчання гри на інструментах – попередниках гітарі, а пізніше і самій гітарі відбувалося в локальних осередках і призначалося для закритих груп обраних.

У цьому історичному явищі можна бачити прототип гуртка в його розумінні як школи майстерності. Паралельно мав місце розвиток угруповань гітаристів (лютністів, віуелістів), які завдяки міжособистісному спілкуванню сприяли піднесенню інструментів та накопиченню досвіду виконавства на них.

Епоха середньовіччя сформувала соціальний стан лицарства, який став творцем вишуканої культури. Значне місце в ній відводилося струнним щипковим інструментам. Щоправда, спочатку головне місце посідала арфа, яка стала маркером придворного етикету. Зібрання вельможних осіб слухало пісні і лицарські романи, які супроводжувалися звуками арфи. Поступово до гри на струнних щипкових інструментах стали долучатися не тільки лицарі, а й багаті містяни, аристократи аж до правлячих монархів [6]. У такий спосіб формувалися гуртки музикантів-аматорів.

Гітара в добу Середньовіччя, хоча і не відігравала провідної ролі, як інструмент, існувала й досить активно використовувалась, поширюючись різними країнами Європи [93]. Про це свідчить згадування гітари у праці французького музичного теоретика Й. де Грокейо (XIV ст.) [39]. Підпорядковане значення гітари того часу цілком ймовірно пояснювалося не тільки технічною недосконалістю, але і прийнятим асоціюванням із «сарацинським Сходом» (тодішню гітару називали сарацинською), з яким вело запеклу боротьбу воїнство часів Хрестових походів.

У епоху Відродження серед заможних людей популярності набувають такі струнно-щипкові інструменти, як лютня та віуела – попередниця гітари. Інтерес до струнної музики пояснюється визнанням цих інструментів шляхетними, гідними уваги освіченого суспільства. Гра на таких інструментах приваблива для зору, бо не змушує до гримас або інших спотворень зовнішності. Цим пояснюється протегування аристократії поширенню музики для струнних. Так, у спеціальному урядовому дозволі на друк нот італійському лютністу Марко даль Аквіле було зазначено, що «лютня – це шляхетний інструмент, властивий дворянському суспільству» [31, с. 254]. Аристократичне шанування лютні посилилося завдяки творчості Франческо

Канови да Мілано, який успішно працював при дворі та у Ватикані. Надзвичайна композиторська та виконавська майстерність Ф. да Мілано сприяла отриманню ним епітету «Божественний» [90].

Водночас відкриття можливості друку нот давало простір для поширення інструментальної музики серед більшої кількості людей. Перші друковані збірки п'єс для лютні (так звані інтабуляції) з'явилися на початку XVI ст. в Італії [69]. До цього часу друкувалися переважно вокальні твори духовного змісту. Автори творів для лютні стали писати музику так, щоб вона була доступною для виконання не тільки майстерним інструменталістам, але і аматорам. Серед перших композиторів-лютністів – італійці Марко даль Аквіла, Вінченцо Капірола, Франческо да Мілано, німець Ганс Нейзідлер. Великим успіхом користувалася «Лютнева книга» В. Капіроли, в якій знайшлося місце декільком творам для гітаристів-початківців. Педагогічна значущість книги посилювалася наявністю вступу, в якому роз'яснювалися тогочасні прийоми гри на лютні, особливості нотного запису та виконання мелізмів [105].

Ще далі пішов Г. Нейзідлер, який планомірно займався навчанням гри на лютні і заслужив авторитет кращого вчителя у Нюрнберзі. Двоголосні п'єси композитора мають виражену педагогічну спрямованість. Вступ до збірки лютневих творів Г. Нейзідлера можна вважати ранньою спробою створення методики самостійного опанування гри на інструменті. Досить демократичними у Г. Нейзідлера є жанри лютневих творів – пісні і танці різних народів [103].

Популярність лютні протягом XVI ст. зростає настільки, що починає асоціюватися з щоденним життям вищих і середніх верств населення. Негучне звучання сприяло використанню інструмента як домашнього, камерного. Звукові властивості інструмента виключали його зі сфери масштабних соціальних подій, що давало змогу виразити індивідуальне начало, яке високо цінувалося у ренесансну добу.

З Італії струнно-щипкові інструменти поширюються у побут містян інших країн, де протягом XVII ст. також здобувають популярність для оформлення свят. Якщо заможні версти надавали перевагу дорогій лютні, то бідніше населення грало на гітарах або цистрах [6]. Музикування представників різних верств суспільства показано у живописних творах того часу (див. Додаток А). Цікаво помітити, що гітара у XVII ст. була доступна навіть селянам. Така популярність музики породжувала потребу в учителях, які приватно займалися із замовниками своїх послуг. Ця практика може вважатися давнім попередником гуртків, що функціонують за принципом школи.

Піднесення гітари найбільше стосувалося іспанської музики. Розвиток гітарного виконавства базувався на розвинених традиціях музики для віуели [26]. Перші школи навчання гри на цьому інструменті з'явилися у XVI ст. У 1536 р. побачила світ «Книга музики для віуели, за назвою Учитель» Луїса де Мілана. Значення цієї книги для подальшої організації роботи, спорідненої з гуртковою, полягало в тому, що твори розташовувалися послідовно від простих до складніших. Вступ містив методичні рекомендації, які пояснювали, як налаштувати інструмент і як розуміти знаки табулатури. У післямові Луїс да Мілан торкнувся питань визначення ладової приналежності твору, що сприяло кращому розумінню виконавцями сутності музики. Для нашого кваліфікаційного дослідження розгляд книги Л. да Мілана цінний щодо утвердження думки про те, що вже у XVI ст. на віуелі грали не тільки самі автори музики та їх безпосередні учні, а і звичайні бажаючі.

Від XVIII ст. навчання гри на гітарі стає обов'язковим у домашній освіті не тільки вищих, але і середніх кіл суспільства. Насамперед це стосується жіноцтва і військових високого рангу.

Розпочате у XVIII ст. поширення побутового виконавства, в тому числі гітарного, сприяло розквіту домашнього музикування у наступному столітті. Важливими осередками мистецтва стають салони – зібрання освіченої публіки у будинках культурних і заможних городян. Салонні заходи пропонують

поєднання різних видів мистецтв: гра на музичних інструментах сусідить зі співом, декламуванням поезії, розігруванням театральних сценок і навіть вистав. У надрах салону народжується камерне музикування, яке невдовзі складе серйозну конкуренцію мистецтву сценічному. Салонні зібрання стверджують нові форми спілкування митця і публіки – відсутність сцени, яка відділяла музиканта від глядачів, сприяла тіснішим контактам [69]. За великим рахунком салон споріднювався з ренесансним гуртком з тією відмінністю, що учасники тепер не являли касту «обраних». У салонах відвідувачі мали змогу не тільки слухати музику і музикувати, але і обговорювати актуальні події, в тому числі і мистецькі.

Позитивна риса салонів виявлялася і в тому, що, на відміну від ренесансних гуртків, вони влаштовувалися не тільки у найбільших культурних центрах, а і у будь-яких містах і в маєткових поселеннях. Салонна культура стимулювала розвиток гітарного виконавства і освіти, оскільки гітара, поряд з фортепіано, була улюбленим інструментом на художніх заходах. Прикладом небайдужості салонних композиторів початку ХІХ ст. до струнної музики можна назвати Ф. Шуберта. Геніальний фундатор музичного романтизму не тільки підніс значення пісні з фортепіанним супроводом, але і створив сонату для експериментального інструмента арпеджіоне. Інструмент був винайдений у 1823 р. австрійським майстром Й. Штауфером і був популярним протягом 1820–30-х рр. Суть інструмента полягала у поєднанні конструктивних якостей гітари і віолончелі. На ньому грали смичком, як на віолончелі, а від гітари інструмент запозичив лади на грифі і наявність шести струн. Отримав інструмент і образно-поетичну назву – «гітара кохання». Першим виконавцем і популяризатором арпеджіоне був В. Шустер – аматор, який оволодів грою на гітарі й віолончелі, займався перекладенням. Але для нового інструмента потрібен був новий репертуар, початок якому було покладено Ф. Шубертом. Зазначимо, що В. Шустер, який попри аматорство досяг великої виконавської віртуозності, займався і навчанням гри на новому інструменті, склавши спеціальне керівництво для учнів [104].

Завдяки салонній культурі музикування стало невід'ємним елементом комунікації в інтелігентному середовищі, своєрідним маркером освіченості. Популярність гітари як супровідного інструменту завдячує традиціям культурного відпочинку ХІХ ст.

Салонне музикування піднесло гітару і через ствердження її самобутності сприяло виходу на велику сцену. ХІХ ст. стало «золотим віком» іспанської гітари. Гітара впевнено освоювала концертні зали різних країн, виходила на професійний рівень і набувала статусу сольного інструмента. Це відбувалося завдяки таким майстрам, як Ф. Сор, Д. Агуадо, М. Джуліані, М. Каркассі, Ф. Каруллі та ін. Зазначені музиканти успішно поєднували виконавську, композиторську і педагогічну діяльність. Було створено низку навчальних посібників, розрахованих не на аматорство, а на професійне навчання гри на гітарі як сольному концертному інструменті («Повна школа гри на гітарі» (1811) Ф. Каруллі, «Школа гри на гітарі» (1830) Ф. Сора, «Нова школа гри на гітарі» (1834) Д. Агуадо, «Школа гри на гітарі» (1836) М. Каркассі) [6].

Протягом ХІХ ст. популярність гітари вийшла за межі Європи. Стиль романтизму з його увагою до внутрішнього стану особистості мотивував як професійне, так і аматорське виконавство. За свідченням тогочасного журналу «The Harmonicon», музичні виступи дилетантів користувалися успіхом. До таких можна віднести німця К. Блума [102].

До речі, аматорське навчання на гітарі захоплює у ХІХ ст. До цього часу гітара тут була не надто популярним інструментом. Однак завдяки гастролям італійських віртуозів інтерес до гітари зростає настільки, що починає асоціюватися із загальною освіченістю.

Наприкінці ХІХ ст. спостерігається розквіт українського гітарного мистецтва. Причиною піднесення була і діяльність гуртків гітаристів-любителів. Як зазначає В. Паламарчук, «гітара була поширеним інструментом у колі духовенства, зокрема, серед вихованців Львівської греко-католицької семінарії: багато хто з них добре грав на гітарі сольні інструментальні

композиції, співав під власний гітарний акомпанемент» [71, с. 43]. Організатори гуртків на Західній Україні нерідко були учнями М. Джуліані і Ф. Сора, тобто мали освіту європейського рівня. Одним із перших професійних діячів вітчизняного гітарного виконавства і педагогіки був М. Вербицький [71, с. 68].

Від початку ХХ ст. кількість гітарних гуртків в Україні збільшується. Активно працюють вони в Києві, Одесі, Харкові. Слід зауважити, що гуртки займалися не лише з окремими бажаними, а й організовували творчі колективи (ансамблі, оркестри). Крім гітари колективи включали інші інструменти. Творчі колективи вели культурно-просвітницьку діяльність, вони виступали перед публікою, залучали населення до занять музикою.

Аналізуючи стан гурткової роботи, дослідник В. Паламарчук виявляє значущість спілкування вітчизняних музикантів із зарубіжними: «Значущою подією було створення у вересні 1899 року на міжнародному конгресі гітаристів в Мюнхені Міжнародної Асоціації Гітаристів, членами якої стали деякі українські гітаристи. До Асоціації згодом приєднався Київський гурток гітаристів, який став її Київським відділенням» [71, с. 78–79].

Найбільш значущим для виходу вітчизняної гурткової роботи на сучасний педагогічний рівень виявився гурток Д. Лободи. Данило Лобода (1859–1931) був одним із перших київських гітаристів [70].

Д. Лобода увів до гітарного гуртка нові інструменти, які дозволили надати ансамблю об'ємності звучання і цим підвищити його професіоналізм. Гітари гуртка Д. Лобода були наступних видів:

- гітара-контрабас (чотирьохструнна, настройка струн D-H¹-G¹-D¹);
- велика гітара (семиструнна, настройка d¹-h-g-d-H-G-D);
- кварт-гітара (семиструнна, настройка квартою вище, ніж у великій);
- гітара-піколо (найвища, настройка на окату вище кварт-гітари).

Музикознавець Г. Паламарчук звертає увагу на варіативність використання гітар у ансамблевих композиціях, які виконувалися гуртком: для ансамблів дорослих музикантів застосовувалося «по одній гітарі кожного

розміру або дві великих гітари, дві кварт-гітари, одна контрабас і одна гітара-пікколо; для дитячих ансамблів – одна велика, дві кварт-гітари і одна гітара-пікколо» [70, с. 112]. Дуєтні ансамблі зазвичай склалися з великої гітари і кварт-гітари.

Д. Лобода як керівник гуртка велику увагу приділяв розвитку гармонічного слуху вихованців. Всі його учні обов'язково брали участь в ансамблях малих форм. Дуєти створювалися з учнів приблизно одного технічного рівня. Коли не було змоги поєднати учнів, керівник сам виконував дуєт з вихованцем.

Гурток Д. Лободи не обмежував навчання грою на гітарі. Учні вивчали також музично-теоретичні і музично-історичні дисципліни. У свою чергу, викладач-теоретик А. Сокол опанував основи гітарного мистецтва і створив низку аранжувань для гурткового ансамблю, тим самим збагативши репертуар.

Зацікавленість київського суспільства діяльністю гуртка сприяла відкриттю на його основі гітарних курсів, які діяли протягом 1906–1907 рр. Провідними викладачами були Д. Лобода (гітара) і А. Сокол (теоретичні дисципліни).

За зразком київського стали відкриватися гітарні гуртки в інших великих містах України. Так, харківський гурток організував Григорій Черножуков (1886–1943). Дослідник Г. Паламарчук вказує, що «точна дата заснування гуртка невідома, у 1926 р. гурток вже не існував» [71, с. 98]. Г. Черножуков був не тільки віртуозом-гітаристом (професійну освіту отримав у педагога В. Юр'єва), а і мультиінструменталістом. Він грав на різних народних інструментах і вчив цьому учнів. Також Г. Черножуков створив міський оркестр народних інструментів, багато займався аранжуванням, створюючи репертуар для гуртківців і оркестру.

Ймовірно, хронологічно першим був одеський гітарний гурток, заснований бароном Георгієм Клодтом (1861–1905). Г. Клодт мав професійну гітарну підготовку, але музика була для нього хобі, основна робота

стосувалася військової інженерії. До гітарного мистецтва Г. Клодт ставився серйозно: мав велику нотну бібліотеку, яку систематично поповнював за кордоном, був власником п'яти майстрових гітар різних типів (шестиструнну, семиструнну, дві терц-гітари, бас-гітару) [71, с. 102]. На відміну від київського гуртка, головним інструментом в одеському гуртку Г. Клодта була шестиструнна гітара. Діяльність Г. Клодта мала велике суспільне значення і сприяла творчій взаємодії музикантів Одеси. Справа, започаткована Г. Клодтом, згодом була продовжена на рівні професіоналізації освіти.

Створені на початку ХХ ст. вітчизняні гуртки гітарного мистецтва стали підґрунтям розвитку як професійної, так і масової музичної освіти. Найбільш вагомим став вплив гуртків на становлення гітарного професіоналізму. Відкриття класів народних інструментів, у тому числі гітари, у закладах музичної освіти багато в чому завдячувало роботі гуртків, які пропагували інструментальне мистецтво серед жителів міста і насамперед молоді.

Отже, гітарне навчання у гуртковому форматі має поважну історію, попри те, що класи гітари для здобувачів шкільного віку у вітчизняній практиці з'явилися в останні десятиріччя ХХ ст. Історія гітарних гуртків свідчить, що перші осередки позиціонували гуртки як творчі спільноти зацікавлених осіб, які між собою були рівноправними. Такі гуртки виробляли шляхи розвитку мистецтва, створювали матеріали для музикування і навчання. Паралельно йшов процес залучення ширших верств суспільства до інструментальної музики. Цьому сприяли різноманітні приватні форми навчання, у тому числі гурткова. Своєрідним вираженням гурткової культури став музичний салон ХІХ ст. Ідея створення гітарних гуртків як своєрідних шкіл музичного виховання в Україні веде свій відлік від межі ХІХ–ХХ ст. Завдяки талановитим педагогам гуртки виходили з аматорського на професійний рівень. Гуртківці займалися як індивідуально, так і в ансамблях та оркестрі. Вважається, що ідея створення гуртків живилася прагненням виконання ансамблевої музики. Гуртки гітарного виконавства, засновані на

початку ХХ ст., стали базою подальшого формування музичних шкіл провідних центрів України.

1.3. Методичні підходи, принципи та методи підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи з гри на гітарі

Методичні засади підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи, які є предметом кваліфікаційного дослідження, є багаторівневим науковим утворенням. Методичні засади будь-якого педагогічного процесу включають підходи, принципи, методи, між якими встановлюються тісні зв'язки.

Для розуміння методичних засад важливим є уточнення поняття методики. Як зазначає вчений-педагог В. Бондар, методика «вивчає і складає правила і методи викладання певного навчального предмета; узагальнені правила, методи і вимоги щодо організації здійснення і оцінювання результатів будь-якої діяльності (освітньої, виховної, дослідницької, управлінської)» [9, с. 251]. Отже, організація гурткової роботи з гри на гітарі є методичною проблемою. Методика є педагогічною наукою, яка найбільше пов'язана з дидактикою – теорією навчання, однак існують і методики виховної, позакласної, позашкільної роботи. Узагальнюючий погляд стосовно сутності методики пропонує О. Олексюк. На думку вченої, методика є наукою, яка інтегрує навчання, розвиток, виховання і освіту загалом [65, с. 10]. Методика вивчає механізми дії системи викладання, аналізує її складові у різноманітті зв'язків.

Найбільш глобальним і широким поняттям є методичні підходи. Як зазначають О. Фарат і І. Красілич, «методичний підхід – це система методів та принципів наукового пізнання, які є спрямованими на вирішення конкретного завдання» [89, с. 216]. Слово «підхід» означає напрям наукового дослідження, ту концептуальну позицію, з якої розглядається об'єкт. Вибір методичного

підходу визначає спосіб мислення дослідника, виділення ним цілей діяльності, пріоритетних завдань і способів їх вирішення. У більшості сучасних наук для здійснення дослідження обирають комплекс підходів, які в сукупності забезпечують повномірне осмислення проблеми, що вивчається. На їх основі виробляються позиції, які дозволяють розв'язувати педагогічну проблему шляхом доцільних методів, форм, засобів навчання і досягати запланованих результатів.

Найбільш важливими методичними підходами стосовно проблеми підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи, на нашу думку, є:

- системний;
- компетентнісний;
- культурологічний;
- особистісно орієнтований;
- поліхудожній;
- аксіологічний.

Системний підхід відображає зміст підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи з гри на гітарі. Підготовка майбутніх учителів здійснюється у закладі вищої освіти і являє собою складну багатокомпонентну систему [10]. Так, зміст освіти включає теоретичне навчання і ряд практик (навчальних і виробничих), система предметної підготовки включає фундаментальні загальноуніверситетські дисципліни, дисципліни психолого-педагогічного циклу, спеціальні фахові дисципліни – музично-виконавські, музично-теоретичні, музично-історичні, а також методики навчання предметам мистецького циклу у шкільній та позашкільній освіті. Елементи системи у взаємодії забезпечують механізм комплексного впливу на здобувача. Первинні знання щодо організації гурткової роботи майбутні учителі музичного мистецтва отримують під час вивчення дисциплін «Педагогіка», «Методика виховної роботи», паралельно з цим відбувається виконавський розвиток педагога-гітариста,

урізноманітнюється досвід сольної і ансамблевої гри, засвоюються основи методики навчання гри на гітарі, відбувається ознайомлення з репертуаром для гітаристів початкового рівня. Спостереження за роботою гуртка може відбуватися під час педагогічних практик. Нарешті на старших курсах майбутній учитель музичного мистецтва за вибором більш ґрунтовно вивчає методику інструментального виконавства, у тому числі гітарного. Вагомою є і роль музично-історичних дисциплін, які розкривають майбутньому учителеві музичного мистецтва динаміку розвитку інструментарію, досягнення у створенні спеціального репертуару, навчальних посібників тощо.

Отже, саме задіяння всіх ланок професійної підготовки забезпечує здатність майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи з гри на гітарі.

Компетентнісний підхід розглядається в нормативних освітніх документах як провідний [60]. У процесі освітньої діяльності здобувачі набувають компетентностей. Компетентність – комплексна характеристика здобутків людини, отриманих через навчання. Компетентність включає знання, уміння, навички, позитивне ставлення до виду діяльності, який опановується. Компетентність розглядається як результат педагогічних впливів. Близьким за значенням словом виступає «готовність», тобто набуття майбутнім учителем музичного мистецтва компетентності з організації гурткової роботи означає всебічну готовність до її здійснення (готовність теоретичну, практичну, психологічну). Для компетентнісного підходу важлива настанова на самореалізацію особистості, що також може розглядатися як результат [76]. Компетентний учитель-організатор гурткової роботи – це не тільки людина, яка вміє правильно проводити заняття, але і людина, яка бачить у роботі гуртка своє покликання, визначає перспективи розвитку колективу.

Компетентнісний підхід спирається на основні позиції діяльнісного підходу та стверджує, що відповідні компетентності набуваються завдяки діям практичного характеру, у тому числі і через виконання завдань самостійної

роботи. У процесі університетської підготовки майбутні учителі безпосередньо гурткову роботу не проводять, але отримують знання, уміння і навички, які дозволяють самостійно діяти. Компетентний учитель музичного мистецтва повинен мати розвинені творчі здібності, оскільки організація гурткової роботи з гри на гітарі – процес творчий, невіддільний від живого виконання і емоційного захоплення учнів музикою.

Культурологічний підхід є надзвичайно важливим щодо формування світогляду майбутніх учителів музичного мистецтва [64]. Педагогічна діяльність відбувається у світі культури і сама виступає складовою цього світу. Майбутній учитель музичного мистецтва має організовувати гурткову роботу з гри на гітарі, по-перше, з урахуванням накопиченого людством досвіду позакласної і позашкільної освіти, з урахуванням вимог сучасного суспільства; по-друге, з урахуванням культурного досвіду гітарного виконавства, його взаємозв'язків з іншими видами мистецтва [49]. Реалізувати культурологічний підхід у підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва дозволяють предмети широкого мистецького профілю («Актуальні проблеми української культури», «Історія художньої культури», «Теорія художньої культури»), а також вибірккові навчальні дисципліни культурологічної спрямованості. Окрім цього, культурологічний підхід пронизує методики викладання музично-виконавських дисциплін. Розучування будь-якого твору в інструментальному класі, наприклад, гітари, передбачає визначення його історичних і теоретичних характеристик, які сукупно мають складатися у жанрово-стильову модель, яка слугуватиме змістовим орієнтиром для пошуку виконавського рішення.

Особистісно орієнтований підхід наголошує неповторність кожного майбутнього учителя музичного мистецтва і реалізується у побудові індивідуальних освітніх траєкторій [76]. Майбутні учителі мають різні здібності, нахили, сильні і слабкі сторони, що буде мати відображення і у проведенні ними гурткової роботи. Кажучи конкретно про гурток з гри на гітарі, зазначимо, що його керівник повинен мати наступні професійні якості:

1) достатній рівень виконавських умінь гітариста; 2) володіння методиками навчання гри на гітарі, особливо тими, що пов'язані з початковим навчанням; 3) досвід ансамблевого виконавства, оскільки гурткова робота часто націлюється на групові форми творчості (як суто інструментальні, так і з використанням вокалу, хореографії, театру); 4) обізнаність щодо технічних особливостей інструмента, його різновидів; 5) володіння загальними методиками гурткової роботи. З перерахованих якостей очевидно, що хоча всі майбутні учителі музичного мистецтва будуть організовувати гурткову роботу, її зміст буде суттєво різнитися.

Вибудувати індивідуальну траєкторію підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва дозволяє достатня кількість індивідуальних занять з музично-виконавських дисциплін (музичний інструмент, вокал, хорове диригування), наявність вибіркового дисциплін, факультативів, а також різновидів творчих колективів (хори, оркестри, великі ансамблі).

Важливість *поліхудожнього підходу* пояснюється тим, що майбутні учителі музичного мистецтва вивчають музику не ізольовано, а в контексті інших видів мистецтва. Організуючи гурток з гри на гітарі, треба долучати учнів не тільки до суто інструментальної музики, але і до перекладень і супроводу пісень, танців, що відразу включає у поле уваги літературні та хореографічні зв'язки музики. Поліхудожній підхід націлює на застосування різних видів мистецтва у теоретичному навчанні та художньо-творчій практиці. Гурток з гри на гітарі може активізувати діяльність учнів зі створення тематичних програм, підбору візуального ряду до музики, написання есе, віршів про гітарне виконавство тощо.

Фундаментальні основи поліхудожнього підходу закладалися видатними вітчизняними педагогами О. Ростовським [79], Т. Рейзенкінд [77], О. Рудницькою [80] й отримали значний розвиток у концепціях мистецької освіти сучасності, зокрема Л. Масол [52].

Поліхудожній підхід у підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи з гри на гітарі реалізується через

вивчення навчальних курсів, зосереджених на взаємодії різних мистецтв; залучення здобувачів освіти до участі в творчих мистецьких проектах; організацію навчальних і виробничих практик з цілісним охопленням мистецької галузі. Усвідомлення майбутніми учителями єдиних закономірностей розвитку видів мистецтва є важливим підґрунтям творчої роботи гуртка з гри на гітарі. Ми поділяємо точку зору О. Ростовського, що зміст професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва «складає єдність трьох взаємопов'язаних компонентів: загальнокультурного (естетичного), педагогічного та фахового, які взаємопроникають і взаємозумовлюють один одного, утворюючи властиву окремій особистості (майбутнього учителя музичного мистецтва – В. К.) якість» [79, с. 11].

Аксіологічний підхід наголошує на розумінні мистецтва як акумулятора загальнолюдських смислів і цінностей. У цьому контексті долучення до мистецтва, у тому числі завдяки організації гурткової роботи з гри на гітарі, є шляхом виховання особистості зі стійкими моральними якостями, духовними орієнтирами, розвиненою чуттєвістю, здатністю до рефлексії та емпатії [22]. Хоча витoki аксіологічного підходу йдуть у епоху Стародавності і особливо акцентуються в релігійних настановах культури Середньовіччя, наукове обґрунтування зазначеного підходу відбувається наприкінці ХІХ і у ХХ ст. Великий розвиток аксіологічний підхід отримав у працях вітчизняних вчених, які визначили сучасний стан педагогіки мистецтва (Л. Масол [52], Н. Овчаренко [63], О. Олексюк [65] та ін.).

Застосування аксіологічного підходу в процесі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва є потребою часу і тісно пов'язується з протидією таким негативним явищам, як прагматизм, бездуховність, втрата моральних ідеалів. Як зазначає Н. Овчаренко, «аксіологічний підхід дає змогу зрозуміти, що формування цінностей у музично-педагогічному процесі створює вчителю фундамент для особистісної музично-педагогічної світобудови, творчого професійного світомоделювання, тобто визначення музично-педагогічного простору відповідно до вироблених світоглядних

переконань та ідеалів» [63, с. 50]. Екстраполюючи спостереження Н. Овчаренко за процесом підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва у сферу гурткової роботи з гри на гітарі, можна виділити наступні цінності, які необхідно прищепити майбутнім фахівцям: 1) цінності-цілі (розуміння духовних сенсів гітарних творів, естетичних ідеалів гітарного мистецтва, здобутків гітарної педагогіки, прагнення до якісного виконання музики на гітарі); 2) цінності-засоби (опанування методами та засобами гурткової роботи з гри на гітарі, прагнення до розширення і осучаснення засобів); 3) цінності-відносини (інтерес і повага до гітарної культури різних епох і народів, тактовність у спілкуванні з колегами та учнями, енергійність у організаційній діяльності); 4) цінності-знання (обізнаність щодо історії гітарного мистецтва, технічних можливостей інструмента тощо); 5) цінності-якості (цілеспрямованість, відповідальність, чуйність тощо) [63].

Реалізація методичних підходів потребує дотримання певних принципів – узагальнених правил, згідно з якими треба діяти у спеціалізованій сфері. У багатьох випадках принципи прямо співвідносяться із науковими підходами (наприклад, принцип індивідуалізації навчання відповідає особистісно орієнтованому підходу, а принцип культуровідповідності – культурологічному), однак кількість принципів є більшою, тобто один підхід не зводиться до одного принципу [82].

В якості основних принципів підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи з гри на гітарі було виділено наступні:

- принцип диференціації навчання;
- принцип пізнавальної і творчої активності;
- принцип єдності теоретичного і практичного досвіду;
- принцип пріоритетності загальнолюдських цінностей;
- принцип професійного самовираження;
- принцип музично-педагогічної інноваційності.

Їхня характеристика подана у Додатку Б.

Підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи з гри на гітарі здійснюється за допомогою комплексу методів – як традиційних, так і інноваційних, як репродуктивних, так і творчих. До традиційних методів можна віднести словесні методи, практично-виконавські методи, пояснювально-ілюстративний метод, методи самостійної роботи з джерелами інформації тощо. Інноваційні методи, які часто застосовуються для підготовки майбутнього вчителя до організації гурткової з гри на гітарі, – методи моделювання професійних ситуацій, метод тренінгу, метод коучингу.

З тієї причини, що традиційні методи є досить ґрунтовно описаними у навчально-методичній літературі, у кваліфікаційній роботі пропонуємо звернутися до роз'яснення більш інноваційних методів.

Методи моделювання професійних ситуацій певною мірою нагадують метод ділових ігор. Однак, на відміну від методу ділових ігор, моделювання професійних ситуацій не завжди передбачає виконання конкретних дій, чимало рішень приймаються «в уяві» на основі урахування всіх складників пропонованої ситуації. Метод моделювання професійних ситуацій може застосовуватися у вигляді вербальних описів (так званих задач), які не обов'язково мають єдине правильне рішення, однак обов'язково повинні отримати обґрунтування прийнятого майбутнім учителем рішення. Метод моделювання професійних ситуацій не лише дозволяє «програти» типові обставини, в яких може опинитися керівник гуртка, але і сприяє виробленню таких професійно значущих якостей, як самостійність мислення, готовність до прийняття рішень, адаптивність до змінюваних умов. Ми поділяємо точку зору Н. Мирончук стосовно того, що моделювання професійних ситуацій «сприяє набуттю учасниками моделювання практичного досвіду: досягнення, моменти успіху або ж негативні дії чи неправильно прийняті рішення надають досвід відповідних переживань і розвивають навички виходу з різних ситуацій, розвивають уміння мобілізувати свої зусилля на вирішення завдання, виявлення гнучкості мислення та формують варіативність поведінки» [54, с. 146]. Методи моделювання професійних ситуацій конкретизуються (за

класифікацією Н. Мирончук) на рольову гру (мікрореконструкція), інсценування, метод інтерактивного моделювання, метод проблемних ситуацій. Метод проблемних ситуацій є найбільш використовуваним у підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи. Тому важливо зазначити, що проблемні ситуації розраховані на вироблення трьох типів поведінки майбутніх учителів: 1) оперативної; 2) тактичної; 3) стратегічної [54]. Оперативна поведінка передбачає вміння прийняти рішення, вийти із складної непередбачуваної ситуації, правильно відреагувати на певні дії гуртківця тощо. Тактична поведінка стосується виконання майбутнім учителем музичного мистецтва професійних обов'язків і дій методичного характеру. Прикладами ситуацій для вироблення правильної тактичної поведінки можуть бути такі: порекомендувати вправи на початкове опанування гітарних штрихів; допомогти гуртківцю розподілити час для виконавської підготовки; створити план роботи гуртка тощо. Стратегічна поведінка відповідає баченню перспектив професійного розвитку. Приклади ситуацій для вироблення стратегічної поведінки: спрогнозувати, чого досягне гурток через рік занять; на що варто спрямувати головну увагу – на сольне виконавство чи ансамблеві форми; як збільшити кількість бажаючих займатися в гуртку тощо.

Метод тренінгу добре зарекомендував себе у сферах, пов'язаних з музично-виконавською і організаторською діяльністю майбутніх учителів музичного мистецтва [57]. Видами тренінгу, доцільними для підготовки учителів, можна вважати: 1) практично-виконавський; 2) психологічний. Практично-виконавський вид тренінгу допомагає на високому рівні опанувати інструмент, який стане ядром гурткової роботи, – у нашому випадку гітари. Загальновідомо, що для того, щоб зацікавити дітей і підлітків грою на інструменті, учитель сам має бути добрим виконавцем. Практично-виконавський тренінг систематизує роботу над технічним матеріалом, готує до подолання складнощів у художніх творах, сприяє витривалості, уважності музиканта, привчає до постійності у домашній підготовці. Практично-

виконавський тренінг як комплексний метод включає такі методи нижчого порядку, як вправи, аудіювання, виконання за зразком, ідеомоторний метод, метод рефлексії (самоаналізу виконання).

Психологічний тип тренінгу потрібен для виховання у майбутніх учителів музичного мистецтва якостей, необхідних для адекватної реалізації публічних дій. Психологічний тренінг покликаний гармонізувати внутрішній стан особистості, створити ситуацію успіху, комфорту для роботи. Спрямованість психологічного типу тренінгу ширша, ніж практично-виконавського. Психологічний тренінг важливий як для музичного вираження майбутнього учителя (сценічний виступ, виконавський показ музичного твору гуртківцям), так і для організаторської діяльності (впевненість у своїх діях, переконливість у спілкуванні з гуртківцями і їх батьками, ініціативність тощо). Психологічний тренінг ґрунтується на сугестивних технологіях – технологіях навчання «правильних моделей» мислення і поведінки. Головне завдання психологічного тренінгу – забезпечити високу стресостійкість майбутнього учителя. Окрім вирішення проблем, пов'язаних із дискомфортом, психологічний тренінг є ефективним у формуванні комунікативних навичок. У більшості випадків тренінг проводиться хоча б у найменшому колективі (викладач – здобувач освіти, здобувач – інші здобувачі). Автотренінг «моделює» колективні відносини всередині самого суб'єкта, який виступає і виконавчою, і контролюючою стороною.

Велику роль метод тренінгу відіграє в інструментально-виконавській діяльності [57]. Це спонукає до умовиводу, що майбутній учитель музичного мистецтва повинен не тільки використовувати тренінг для власної підготовки, але й уміти провести тренінг для учасників гуртка з гри на гітарі.

Методичним інструментарієм психологічного тренінгу є мозковий штурм, асоціативний куш, мотиваційні вправи, метод наголошення позитивних тверджень. Результативність тренінгу досягається чіткістю визначення його мети і завдань, спланованістю тренінгового процесу, його систематичним повторенням.

Метод коучингу. Як і описані вище, належить до комплексного методу. Головний зміст коучингу зводиться до вироблення у здобувача освіти бажання професійного росту і забезпечення інструментами реалізації цього бажання. Коуч – наставник, який враховує сильні сторони здобувача і допомагає йому «розкритися», щоб потім розвиватися самостійно. У підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва коучинг передбачений через визначений навчальним планом суттєвий обсяг самостійної роботи, проведення різного роду практик, в яких методисти виступають саме в ролі коучів.

Метод коучингу невід’ємний від педагогіки партнерства, тому він є доцільним і до застосування в гуртковій роботі з гри на гітарі. Педагог створює умови, сприятливі для розвитку здібностей гуртківця, і супроводжує освітній процес порадами, якими керуватиметься вихованець для досягнення поставлених цілей. Тобто у коучингу відбувається не пряме навчання, а взаємодія педагога і учня, побудована на основі взаємоповаги.

На наш погляд, елементи коучингу доцільні на всіх заняттях гуртка з гри на гітарі. Цінним у коучингу є поєднання партнерства з високою вимогливістю і необхідністю здобувачеві брати відповідальність за якість виконаної роботи. Сучасний дослідник інновацій у гуртковій роботі Л. Сліпчишин звертає увагу на етапність застосування коучингу: 1) встановлення партнерства між суб’єктами педагогічного процесу; 2) визначення конкретної мети і спільних завдань для її вирішення; 3) аналіз ситуації або проблеми; 4) виявлення перешкод на шляху до результату; 5) аналіз перешкод і вироблення стратегії і тактики їх подолання; 6) вибір раціонального (ефективного) варіанту; 7) встановлення термінів, виконавців, відповідальних» [83, с. 50]. Конкретними методами коучингу можуть бути: метод емоційного стимулювання, метод створення пізнавальної дискусії, метод аналізу конкретних ситуацій [83].

Отже, підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи з гри на гітарі є складним процесом, який відбувається у закладі вищої освіти. Методичними засадами зазначеного

процесу виступають методичні підходи, принципи та методи, які діють комплексно.

Висновки до розділу 1

У першому розділі кваліфікаційної роботи ми дослідили теоретичні основи підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи з гри на гітарі. На основі аналізу літератури з проблеми дослідження було виявлено, що вона повністю не розв'язана, тому що бракує досліджень, які поєднують аспекти методики гурткової роботи з досвідом музичного виконавства.

Ми розглянули ключові поняття кваліфікаційної роботи – «гурток», «гурткова робота», «підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва», «підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи».

Найбільш близьким до проблематики роботи виявилось визначення гуртка, надане педагогічним словником: гурток – це педагогічно організоване невелике об'єднання здобувачів освіти, яке має метою розширення й поглиблення їх знань з різних предметів, розвитку в них інтересу до відповідних галузей науки, мистецтва, техніки тощо.

Діяльність гуртка, яка ініціюється його керівником, становить сутність гурткової роботи. Тобто гурткова робота – це організаційна форма позакласної (позаурочної, позашкільної) діяльності. Поняття «гурткова робота» застосовується тільки щодо педагогічно організованих форм.

У визначенні підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва ми взяли до уваги точку зору педагога Н. Овчаренко, що це – «цілісний освітній процес, спрямований на забезпечення готовності до музично-педагогічної діяльності, що передбачає опанування студентами системою музично-педагогічних компетенцій».

Вивчення літератури переконало у відсутності чіткого визначення

підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи, але дало підстави вивести його сумарно: «Підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи – це процес формування професійних компетентностей і комунікативних умінь, за допомогою яких учитель набуває здатності здійснювати керівництво очолюваного ним колективу на основі планомірного упорядкованого виконання певних завдань».

У підрозділі 1.2. ми висвітлили процес становлення гітарного навчання у гуртковому форматі і звернули увагу на двозначність поняття гуртка як творчої спільноти і гуртка як навчальної форми. Наші спостереження засвідчили, що більш значний історичний шлях пройшов перший тип гуртка, він же згодом вплинув і на створення гуртків другого типу.

Первинно навчання гри на гітарі призначалося для закритих груп обраних. Епоха середньовіччя сформувала соціальний стан лицарства, який став творцем вишуканої культури і мотивував розвиток гуртків музикантів-аматорів. Гітара в добу Середньовіччя хоча і не відігравала провідної ролі, досить активно використовувалась, поширюючись різними країнами Європи. У епоху Відродження серед заможних людей популярності набули лютня і віуела – попередниця гітари. З Італії струнно-щипкові інструменти поширилися у побут містян інших країн. Якщо заможні версти надавали перевагу дорогій лютні, то бідніше населення грало на гітарах або цистрах. Піднесення гітари найбільше стосувалося іспанської музики. Розвиток гітарного виконавства базувався на розвинених традиціях музики для віуели.

Від XVIII ст. навчання гри на гітарі стає обов'язковим у домашній освіті не тільки вищих, але і середніх кіл суспільства. У XIX ст. важливими осередками мистецтва стають салони, в яких гітарі належить вагоме місце.

Наприкінці XIX – початку XX ст. спостерігається розквіт українського гітарного мистецтва, що зумовлювалося і діяльністю гуртків гітаристів-любителів. Найбільш значущим для виходу вітчизняної гурткової роботи на сучасний педагогічний рівень виявився гурток Д. Лободи. Гуртки гітарного

виконавства, засновані на початку ХХ ст., стали базою подальшого формування музичних шкіл провідних центрів України.

У підрозділі 1.3. нами було виокремлено і обґрунтовано методичні підходи, принципи та методи підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи з гри на гітарі.

Серед найважливіших методичних підходів є системний, компетентнісний, культурологічний, особистісно орієнтований, поліхудожній, аксіологічний.

Основними принципами підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи з гри на гітарі визначено:

- 1) принцип диференціації навчання;
- 2) принцип пізнавальної і творчої активності;
- 3) принцип єдності теоретичного і практичного досвіду;
- 4) принцип пріоритетності загальнолюдських цінностей;
- 5) принцип професійного самовираження;
- 6) принцип музично-педагогічної інноваційності.

Щодо методів підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи з гри на гітарі особливу увагу було приділено методам моделювання професійних ситуацій, методам тренінгу та коучингу.

РОЗДІЛ 2

АПРОБАЦІЯ МЕТОДИЧНИХ ЗАСАД ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ГУРТКОВОЇ РОБОТИ З ГРИ НА ГІТАРІ

2.1. Аналіз стану підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи

Підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи у вітчизняних закладах вищої освіти, як правило, здійснюється не спеціалізовано, а контекстно. Вивчення психолого-педагогічних дисциплін, різного роду методик (методика виховної роботи, методика музичного виховання, методика викладання інструментально-виконавських дисциплін тощо), розробка шляхів вирішення практичних завдань під час написання курсових робіт, проходження навчальних і виробничих практик у закладах освіти різного типу закладає базис підготовки майбутніх фахівців до організації гурткової роботи. Такий спосіб підготовки не передбачає формальних заходів перевірки навчальних досягнень студентів, тому важливим є періодичне здійснення моніторингу з конкретних питань.

Підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи зумовлює здатність фахівців до виконання навчальних, розвивальних і виховних завдань в умовах позакласної і позашкільної освіти. Тому поняття підготовки доцільно розглядати не тільки як процес здобуття спеціальної освіти в університеті, а і як результат засвоєння особистістю майбутнього учителя професійних компетентностей, які передбачені у цьому процесі. У такому контексті метою підготовки як процесу є досягнення «готовності» як особистісного психічного утворення.

Готовність майбутнього учителя до організації гурткової роботи є частковим проявом готовності до професійної діяльності. Готовність прийнято розглядати у контексті функціонального і особистісного підходів. Для нашого

кваліфікаційного дослідження більш доцільним є особистісний підхід до трактування готовності – готовність є стійким ієрархічним утворенням особистості педагога, що забезпечує успішність професійної діяльності [40].

Отже, розв'язання завдання аналізу стану підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи, згідно з вищезазначеним, є діагностуванням ступеня готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності в її спеціалізованому прояві. Для перевірки стану підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи, апробації її методичних засад, протягом 2023–2024 навчального року було проведено констатувальне дослідження на базі музично-педагогічного відділення факультету мистецтв Криворізького державного педагогічного університету.

Вирішувалися такі дослідницькі завдання:

- диференціювати та обґрунтувати компонентну структуру, критерії, показники готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи;
- виокремити методи аналізу стану підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи;
- діагностувати рівні готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи.

Для диференціювання й обґрунтування компонентної структури, критеріїв, показників готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи був здійснений аналіз наукової літератури. Нами розглядалися як спроби загальнопедагогічної класифікації (І. Гавриш [17], С. Гаркуша [20], Л. Красюк [46], Н. Плахотнюк [73], В. Староста [86]), так і праці у галузях виховної роботи (М. Козак і М. Фіцула [43], Л. Кондрашова [44], О. Отич [68]), мистецької освіти (Л. Базильчук [4], Л. Давидович [28], Г. Корчагіна [45]).

Пропозиції вчених щодо класифікації структури готовності базуються на визнанні її комплексності та цілісності. Наприклад, педагог Л. Кондрашова

визначає структуру готовності майбутнього учителя до виховної діяльності в школі як систему шести компонентів: 1) мотиваційного; 2) орієнтаційного; 3) пізнавально-операційного; 4) емоційно-вольового; 5) психофізіологічного; 6) оцінного [44, с. 11]. Педагог І. Гавриш у готовності майбутнього учителя до інноваційної діяльності виділяє компоненти: 1) мотиваційний; 2) цільовий; 3) інформаційний; 4) процесуально-діяльнісний; 5) рефлексивний [17, с. 8]. Близькою до вищезазначених є і класифікація Н. Плахотнюк [73].

Визнаючи ґрунтовність названих класифікацій, зауважимо ускладненість їх застосування для проведення діагностики. Близькими до наших дослідницьких завдань виявилися класифікації С. Гаркуши і Л. Красюк. С. Гаркуша виділяє такі компоненти, як мотиваційний, змістовий і операційний [20], Л. Красюк – мотиваційний, когнітивний, процесуальний [46]. Враховуючи те, що мистецька галузь великою мірою задіює емоції, які учитель має передавати учням і водночас вміти керувати їх проявом, ми запропонували уведення емоційно-вольового компоненту, який обстоювала Л. Кондрашова. Отже, у кваліфікаційній роботі було виокремлено в якості базових компоненти: 1) мотиваційний; 2) когнітивний; 3) діяльнісний; 4) емоційно-вольовий.

На основі виокремлених компонентів ми визначили критерії та показники готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи.

Мотиваційний компонент включає психологічну установку, мотиви здійснення професійної діяльності вчителя, його ставлення до професії, світоглядні орієнтири, ідеали і цінності. Критерієм мотиваційного компоненту готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи ми визначили **міру спонукальних мотивів до здійснення гурткової роботи**. Його показниками є: 1) позитивне ставлення до професії, усвідомлення багатогранності її змісту і форм; 2) прагнення професійної самореалізації у позанавчальній роботі.

Когнітивний компонент передбачає сформованість у майбутнього учителя спеціальних знань (теоретико-методологічних, психолого-педагогічних, організаційно-методичних) і здатність до їх гнучкого застосування у практичній діяльності, рефлексії з приводу власних професійних дій. Критерієм когнітивного компоненту готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи ми визначили **ступінь обізнаності у питаннях гурткової роботи**. Його показниками є: 1) наявність систематичних знань про основи організації і проведення гурткової роботи; 2) здатність до оцінювання (самооцінювання) професійних дій.

Діяльнісний компонент передбачає сформованість у майбутнього учителя спеціальних умінь (управлінських, музично-виконавських, комунікативних тощо) та навичок, досвіду застосування методик і технологій музичного навчання і виховання у гуртковому форматі. Критерієм діяльнісного компоненту готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи ми визначили **ступінь доцільності професійних дій і операцій, співвідносних з організацією гурткової роботи**. Його показниками є: 1) наявність умінь створення навчальних моделей основних форм гурткової роботи; 2) методична грамотність у виконанні часткових спеціальних завдань.

Емоційно-вольовий компонент передбачає сформованість у майбутнього учителя умінь емоційної саморегуляції, ефективного самоконтролю, здатності до вольового прийняття рішень. Критерієм емоційно-вольового компоненту готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи ми визначили **міру естетичної виразності професійних дій, співвідносних з гуртковою роботою**. Його показниками є: 1) здатність керувати своєю поведінкою у педагогічній діяльності; 2) наявність активного емоційного тону у професійному спілкуванні.

Серед методів аналізу стану підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи було виокремлено анкетування,

тестування, метод організації рефлексії (самоаналіз), метод навчальних завдань, педагогічне спостереження, методи математичної обробки даних.

Для здійснення констатувального дослідження було сформовано дві групи. У першу групи увійшли студенти 4 курсу денного відділення (10 осіб), а в другу – магістранти денного та заочного відділень (9 осіб). Вибір груп зумовлювався наявністю достатньої професійної підготовки, зокрема методичної.

Аналіз стану готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи за мотиваційним компонентом відбувалося за допомогою методу анкетування. Зміст анкетування і процес його проведення відображено в Додатку В.

Результати анкетування засвідчили наявність позитивного ставлення до професії. Студенти писали, що вони вважають свій вибір професії правильним, їм подобається спілкуватися, вони мріють досягти вершин у професії тощо. Негативними чинниками у діагностуванні мотиваційного компоненту було виявлено: 1) недооцінку виконавської діяльності учителя музичного мистецтва; 2) невираженість установки на творчу активність гуртка; 3) обмеженість уявлень про виховні можливості гурткової роботи; 4) недостатність уваги до питань міжособистісної взаємодії учителя і учнів. Чимало отриманих відповідей пропонували «проміжне» трактування твердження, що також свідчить про недостатню стійкість мотивації респондентів. Отримані результати були оброблені математично і представлені у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Аналіз стану підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи (мотиваційний компонент)

Рівні готовності	Перша група (бакалаври)		Друга група (магістри)	
	студентів	%	студентів	%
Високий	3	30,0	2	22,2
Середній	5	50,0	6	66,7
Низький	2	20,0	1	11,1
Всього	10	100	9	100

Як показує таблиця високий рівень готовності до організації гурткової роботи за мотиваційним компонентом демонструє 30,0% студентів-бакалаврів і 22,2% студентів-магістрів. Найбільша чисельність у середнього рівня – це 50,0% бакалаврів і 66,7% магістрів. Низький рівень готовності більше виражений у бакалаврів (20,0%), тоді як в групі магістрів він становить лише 10,1%. Таким чином нами було схарактеризовано критерій – міру спонукальних мотивів до здійснення гурткової роботи.

Аналіз стану підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи за когнітивним компонентом відбувався за допомогою методів тестування і самоаналізу. Тестування мало за мету діагностування показника 1 – наявності систематичних знань про основи організації і проведення гурткової роботи (див. Додаток Г).

Другий показник когнітивного компоненту – здатність до оцінювання (самооцінювання) професійних дій – діагностувався методом самоаналізу. Студенти отримали завдання проаналізувати свій наявний стан готовності до професійної діяльності. Хід аналізу відбувався наступним чином: кожен респондент окреслював на аркуші паперу дві колонки. У першу треба було записати свої позитивні педагогічні якості, якими вони бачаться студенту, а в другий – негативні. Якість виконання самоаналізу вимірювалася кількістю диференційованих якостей. Під час оцінювання приналежність до низького рівня встановлювалася, якщо було вказано менше шести якостей, якщо студент вказував понад 10 якостей, це вважалося досягненням високого рівня.

Якісний аналіз виконання діагностичних завдань за когнітивним компонентом показав, що студенти недостатньо орієнтуються в питаннях організації і проведення гурткової роботи. Значна кількість відповідей показувала відсутність системності у знаннях. Краще вдалося виконати завдання на самоаналіз. Всі студенти обох груп зробили його на високому або середньому рівні. Втім, було помічено, що серед позитивних якостей мало

студентів пригадували ті, що стосуються організації гурткової роботи з навчання гри на інструменті, тоді як перевага надавалася загальним якостям.

Кількісний аналіз виконання діагностичних завдань за когнітивним компонентом розміщено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Аналіз стану підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи (когнітивний компонент)

Рівні готовності	Перша група (бакалаври)		Друга група (магістри)	
	студентів	%	студентів	%
Високий	2	20,0	2	22,2
Середній	5	50,0	5	55,6
Низький	3	30,0	2	22,2
Всього	10	100	9	100

Таблиця унаочнює перевагу середнього рівня в обох групах (50,0% у бакалаврів і 55,6% у магістрів). Високий рівень у обох групах є майже однаковим (20,0% у бакалаврів і 22,2% у магістрів), проте його співвіднесеність з низьким рівнем є кращою у магістрів (у магістрів високий і низький рівень є кількісно однаковими, тоді як у бакалаврів низький рівень перевищує високий на 10,0%). У такий спосіб було схарактеризовано критерій – ступінь обізнаності у питаннях гурткової роботи.

Наступним етапом практичної роботи стало діагностування стану підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи за діяльнісним компонентом. Його критерій – ступінь доцільності професійних дій і операцій, співвідносних з організацією гурткової роботи – вивчався завдяки анкетуванню і методу практичних завдань. Перший показник (наявність умінь створення навчальних моделей основних форм гурткової роботи) перевірявся у такий спосіб: студенти отримали завдання створити стислий план-конспект заняття музичного гуртка. При цьому респондентам надавалася свобода у виборі спрямованості уявного гуртка (вокальне, інструментальне мистецтво), віку його учасників, стадії опанування музичних творів. Від студентів потребувалася демонстрація умінь постановки

цілей заняття, передбачення його результатів, обґрунтованого вибору форм і методів практичної роботи. Було встановлено вимоги, за які нараховувалися бали (за п'ятибальною шкалою):

- грамотність формулювання триєдиної мети заняття;
- чіткість і доступність поставлених завдань, відповідно віку учнів;
- передбачення результатів заняття;
- доцільний вибір форм і методів практичної роботи;
- організація підсумкової рефлексії.

Встановлена шкала відповідала рівням: 5 балів – високий, 3–4 – середній, 0–2 бали – низький.

Діагностування другого показника діяльнісного компоненту – методичної грамотності у виконанні часткових спеціальних завдань – відбувалося у вигляді анкети. Анкета являла собою опитувальник методичного характеру. Питання мали відкриту форму, студенти повинні були точно і змістовно відповідати. Кількість слів і речень у відповіді не обмежувалася. Обмеженим був час, відведений на виконання анкети, – 30 хвилин. Оцінювання здійснювалося за 8-бальною шкалою: 7–8 балів – високий рівень, 5–6 балів – середній, 0–4 бали – низький.

Для проходження анкетування майбутні вчителі музичного мистецтва були згруповані як вокалісти та інструменталісти. Кожна група отримала свої питання. Наводимо приклад питань для майбутніх керівників гуртків інструментального виконавства:

1. Який інструмент пропонується до опанування?
2. З якого віку можна навчати на цьому інструменті?
3. З чого слід розпочати заняття на інструменті?
4. Як слід формувати ігровий апарат гуртківця?
5. Чи має значення послідовність опанування штрихів?
6. Яким чином варто запобігати фізичним навантаженням гуртківця?
7. Як і коли слід роз'яснити принципи аплікатури?
8. Що можна порадити, якщо у гуртківця немає інструмента вдома?

Якісний аналіз результатів виконання обох форм діагностичної роботи показав, що студенти в цілому орієнтуються у спеціальній діяльності, яка лежатиме в основі гурткової роботи. У студентів виявлено стійкі прагнення до інструментальної або вокальної творчості, бажання долучати до неї гуртківців. Типовими недоліками виконання завдань були неточності у співвіднесенні форм і методів роботи з віком гуртківців, недооцінка ролі підсумкової рефлексії, наявність недоопрацьованих тем з методики музично-виконавського навчання за конкретними видами.

Результати кількісного аналізу продемонстровані в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Аналіз стану підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи (діяльнісний компонент)

Рівні готовності	Перша група (бакалаври)		Друга група (магістри)	
	студентів	%	студентів	%
Високий	3	30,0	3	33,3
Середній	5	50,0	5	55,6
Низький	2	20,0	1	11,1
Всього	10	100	9	100

У цілому таблиця підтверджує дані, отримані за попередніми компонентами. Перевага належить середньому рівню, співвідношення високого і низького рівнів є кращим у групи магістрів. Таким чином було проаналізовано критерій – ступінь доцільності професійних дій і операцій, співвіднесених з організацією гурткової роботи.

Аналіз стану підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва за емоційно-вольовим компонентом було зроблено за допомогою методів тестування і педагогічного спостереження. Перший показник емоційно-вольового компоненту – здатність керувати своєю поведінкою у професійній діяльності – виявлявся за допомогою тесту, який мав висвітлити ступінь емоційно-вольової саморегуляції особистості (див. Додаток Д).

Другий показник – наявність активного емоційного тону у професійному спілкуванні – перевірявся шляхом педагогічного

спостереження. Під час аудиторних занять ми фіксували, наскільки студенти емоційно виразно і грамотно озвучують інформацію, використовують засоби міміки і жестикуляції. Оцінювання здійснювалося за 5-бальною шкалою: 5 балів – високий рівень, 3–4 бали – середній рівень, 0–2 бали – низький.

Критерії оцінювання були наступними: 1) темп і гучність вимови; 2) акцентованість головних моментів; 3) якість дикції та артикуляції; 4) використання засобів міміки і жестикуляції; 5) емоційна «піднесеність» мовлення.

Вивчення показників емоційно-вольового компоненту показало, що студенти намагаються керувати своєю поведінкою у професійній діяльності, однак не всі можуть стримувати емоції, долати надмірне хвилювання. Певні недоліки стосувалися якості промовляння навчальних текстів. Деякі студенти говорили тихо, недостатньо впевнено і емоційно.

Кількісні результати діагностування стану підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи за емоційно-вольовим компонентом ми відобразили у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

Аналіз стану підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи (емоційно-вольовий компонент)

Рівні готовності	Перша група (бакалаври)		Друга група (магістри)	
	студентів	%	студентів	%
Високий	2	20,0	3	33,3
Середній	6	60,0	5	55,6
Низький	2	20,0	1	11,1
Всього	10	100	9	100

Таблиця показує перевагу середнього рівня в обох групах (60,0% у бакалаврів і 55,6% у магістрів). Високий рівень є більшим у магістрів (33,3% проти 20,02% у бакалаврів). Низький рівень становить 20,0% у бакалаврів і 11,1% у магістрів. У такий спосіб ми схарактеризували критерій – міру естетичної виразності професійних дій, співвідносних з гуртковою роботою.

Надалі ми систематизували дані, отримані за кожним компонентом, і підраховали середній показник. Це надало змогу скласти більш цілісне уявлення про стан підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи (див. табл. 2.5).

Таблиця 2.5.

**Рівні готовності майбутніх учителів музичного мистецтва
до організації гурткової роботи**

Компоненти	Перша група (бакалаври)			Друга група (магістри)		
	Високий рівень	Середній Рівень	Низький рівень	Високий рівень	Середній рівень	Низький Рівень
	%	%	%	%	%	%
Мотиваційний	30,0	50,0	20,0	22,2	66,7	11,1
Когнітивний	20,0	50,0	30,0	22,2	55,6	22,2
Діяльнісний	30,0	50,0	20,0	33,3	55,6	11,1
Емоційно-вольовий	20,0	60,0	20,0	33,3	55,6	11,1
Середній показник	25,0	52,5	22,5	27,8	58,4	13,8

Як видно з таблиці, за загальним розподілом студентів за рівнями групи мало відрізняються. Деяко кращі дані характеризують групу магістрів, в якій низький рівень становить 13,8%. Низький рівень у групі бакалаврів становить 22,5%.

На основі всіх отриманих даних ми схарактеризували рівні готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи і представили їх у Додатку Е.

Отже, аналіз стану підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи виявив її недостатність, що позначилося у перевазі середнього рівня, наявності студентів із низьким рівнем. Констатувальне дослідження засвідчило, що майбутнім учителям не вистачає як спеціальних знань з організації гурткової роботи, так і практичних умінь і навичок. Це зумовило необхідність надання методичних рекомендацій майбутнім учителям музичного мистецтва стосовно організації гурткової роботи, що було зроблено на прикладі гуртка з гри на гітарі.

2.2. Методичні рекомендації щодо організації майбутніми учителями музичного мистецтва гурткової роботи з гри на гітарі

Гітара – популярний музичний інструмент серед молоді, тому навчання гри на гітарі є найбільш доцільним видом діяльності для організації гурткової роботи у будь-яких закладах освіти. Опановувати гітару бажано з підліткового віку (орієнтовно з 12 років), верхньої межі для навчання на гітарі немає. Практика показує, що найбільший інтерес до гітари виявляють хлопці. Це можна пояснити «статусністю» інструмента: гітара бажана на відпочинку на природі, у колі друзів, на виступах різноманітних музичних гуртів. Щодо останньої позиції зауважимо, що гітара потрібна для гуртів різної стилісової спрямованості – від фолку до року. У зв'язку з цим в гуртковій роботі можна пропонувати підліткам опановувати різні види гітар: класичну шестиструнну, укулеле, акустичну, електрогітару. Вибір інструмента має залежати не тільки від бажання гуртківця, але і від доступності певного різновиду інструмента, відповідності його фізичним можливостям і рівню музичному розвитку гуртківця, обізнаності педагога щодо методики викладання гри на конкретному інструменті. У кваліфікаційній роботі ми надамо методичні рекомендації стосовно шестиструнної класичної гітари. Це базовий інструмент для оволодіння будь-якою гітарною технікою, він є мобільним, нескладним у плані догляду, доступним для придбання як закладом, так і самим гуртківцем.

Навчати гри на гітарі з підліткового віку рекомендовано тому, що інструмент доволі великий, а дістати спеціальні «дитячі» зменшені гітари не завжди можливо. У випадку, якщо дитячий інструмент є в наявності, навчати гри на гітарі можна навіть дошкільника. Зазначимо основні розміри гітар для дітей та орієнтовний вік, з якого доцільно розпочати заняття [98].

1. Гітара 1/4 (гіталеле) – загальна довжина 733–800 мм, стандарт 765 мм. Довжина мензури 486 мм. Звук тихий, глухий. Рекомендована для навчання дошкільників (5–6 років) і першокласників.

2. Гітара 2/4 – загальна довжина 870 мм. Довжина мензури 578 мм. Рекомендована для молодшого шкільного віку (6–8 років) дітям середньої статури. Звук тихий, але кращий, ніж у гітарі 1/4.

3. Гітара 3/4 – загальна довжина 885 мм. Довжина мензури 570–590 мм. Рекомендована учням середніх класів (приблизно до 10 років). Також може використовуватися як тревел-інструмент та повноцінний інструмент для людей малого зросту. На гітарі три чверті можна виступати в концертах, бажано із застосуванням мікрофона.

4. Гітара 7/8 – на вигляд важко відрізнити від інструменту повного розміру. Загальна довжина 940 мм. Довжина мензури 620 мм. Звук трохи тихіший за повнорозмірну гітару. Рекомендована учням старших класів невисокого зросту (менше 160 см), дівчатам.

5. Повнорозмірна гітара (4/4) – загальна довжина 1000 мм. Довжина мензури 610–620 мм. Рекомендована підліткам (орієнтовно з 12 років) і дорослим.

Якість звучання прямо пропорційна розмірам гітари. Але під час навчання її може бути важко тримати, дотягатися до струн і ладів, до того ж і сила натискання на струну буде більшою.

Опанування гри на гітарі в гуртку відрізняється від навчання в мистецькій школі. У гуртку на перший план виходять виховні завдання. Головною метою є особистісний розвиток гуртківця засобами музики. Відповідно, вимоги до технічних досягнень, складності музичного репертуару є дуже гнучкими. Водночас, є позиції, які зближують роботу в гуртку з гри на гітарі з навчанням у мистецькій школі. Вони стосуються можливості використання єдиних методик початкового навчання, визначення його етапів, комплексності в оволодінні спеціальними знаннями, уміннями, навичками.

Організація гуртка з гри на гітарі підпорядковується загальним вимогам до гурткової роботи. Нормативно-правовою базою є Закони України «Про позашкільну освіту», «Про охорону дитинства» тощо, «Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах», «Типові навчальні плани для організації навчально-виховного процесу в позашкільних навчальних закладах, що перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України» [83]. Виділяють три рівні гуртків залежно від їх цілей і вимог до учасників: початковий, основний і вищий. Гуртки з гри на гітарі можуть організовуватися за кожним рівнем.

Гурток початкового рівня працює за програмою, розрахованою на 1–2 роки. Навчання відбувається на рівні елементарного ознайомлення з інструментом. Мета такого гуртка полягає у загальному культурному розвитку вихованців, зацікавленні творчістю. Вимоги до музичних здібностей учасників фактично не ставляться, головним є бажання участі в гуртку.

Гуртки основного рівня є найбільш поширеними у практиці навчання гри на гітарі. Тривалість навчання у такому гуртку становить 1–4 роки. Мета – розвиток інтересів до певного виду творчості, формування знань, умінь і навичок вихованців. Оскільки гурток основного рівня може стати підґрунтям для подальшого зростання, учаснику гуртка необхідно мати музичні здібності. Гурток основного рівня передбачає участь вихованців у концертних виступах, творчих заходах, які проводить заклад освіти.

Гуртки вищого рівня спрямовані на роботу з обдарованими дітьми і підлітками. До такого гуртка вихованець може прийти після опанування навчальної програми гуртка основного рівня. Творчі виступи вихованців не обмежуються рівнем закладу, а спрямовуються на участь у фестивалях і конкурсах різних рівнів.

У процесі навчання в гуртку з гри на гітарі вихованець має набути комплексу компетентностей, які виділяє Л. Сліпчишин [83, с. 16]. Їх роз'яснення з урахуванням специфіки гітарного навчання подано в Додатку Ж.

Організатором гурткової роботи у конкретному гуртку виступає педагог. Отримавши у адміністрації закладу освіти дозвіл на створення гуртка, треба подбати про навчально-методичне забезпечення. Педагог ознайомлюється з Положенням про позашкільний навчальний заклад і починає підготовку документації, яка регулюватиме роботу гуртка. Першим документом є Програма роботи гуртка. Для багатьох предметних гуртків існують програми, рекомендовані Міністерством освіти і науки України. Стосовно гуртка з гри на гітарі вкажемо на навчальну програму «Гра на класичній гітарі» [58]. Якщо передбачається навчання на іншому різновиді гітари, педагог складає програму самостійно. Рекомендована Міністерством навчальна програма з гри на класичній гітарі охоплює початковий, основний і вищий рівні з відповідним збільшенням кількості годин. Опанування кожного рівня розраховане на два роки навчання. На початковому рівні пропонується 4 години на тиждень, на основному рівні – 6 годин, а на вищому – 9 годин на тиждень. Рівні вибудовуються лінійно і послідовно, тобто один учасник може навчатися від початкового до вищого рівня. Пропонована комплектація групи 6–12 осіб, орієнтовний вік вихованців 9–18 років. Розробники програми зауважують її орієнтованість, тобто конкретизація змісту робиться педагогом з урахуванням конкретних умов навчання і складу учасників (їх здібностей, підготовки тощо). Адаптація вимог типової програми до умов навчання у конкретному гуртку відображається у робочій програмі, яку складає керівник гуртка, а затверджує заступник директора з навчально-виховної роботи закладу освіти.

Після упорядкування навчальної програми педагог приступає до складання поурочно-тематичних планів роботи гуртка. Плани складаються на кожне півріччя навчального року для кожної групи. Як правило, план має вигляд таблиці, в якій зазначаються назви розділів (тем), відведена на них кількість годин з розбивкою на теоретичні, практичні заняття та їх загальну кількість.

Поурочно-тематичний план прийнято включати до журналу планування та обліку роботи гуртка. Журнал – нормативний документ, форма якого

затверджується адміністрацією закладу освіти. Журнал відкривається керівником гуртка для кожної групи і заповнюється протягом навчального року. Журнал містить поурочно-тематичні плани, відомості про гуртківців, облік відвідування, інформацію про проведення інструктажів з техніки безпеки тощо. Окрім навчальних занять у журналі фіксується масова та суспільно-корисна робота (концерти, конкурси, екскурсії та ін.), список закінчених робіт гуртка, якщо такі передбачалися (наприклад, створення афіші, інформаційного стенду) [66].

Після того, як річне навчально-методичне забезпечення підготовлено, керівник гуртка починає розробку планів-конспектів заняття. Хоча гурткові заняття відрізняються від уроків, план-конспект має і деяку схожість. Пояснимо це через порівняння типів уроків і гурткових занять (див. табл. 2.6.).

Таблиця 2.6.

Типи уроків і гурткових занять

Тип уроку	Тип гурткового заняття
Уведення в тему	Засвоєння нових знань, умінь, навичок
Поглиблення теми	Формування практичних умінь та навичок
	Застосування умінь та навичок
Узагальнення теми	Узагальнення
Комбінований	Комбіноване

Подібними є і структурні компоненти планів-конспектів уроків і гурткових занять. Так, план-конспект гурткового заняття включає: 1) Організаційний момент; 2) Актуалізацію опорних знань; 3) Мотивацію навчальної діяльності (інколи методисти ставлять мотивацію перед актуалізацією знань); 4) Сприйняття нової теми («Вивчення нового матеріалу», «Формування практичних навичок»); 5) Осмислення і систематизацію знань («Первинна перевірка засвоєння знань»); 6) Підсумки заняття; 7) Домашнє завдання.

Суттєві відмінності стосуються форм навчальних занять у гуртку. Покажемо найбільш вживані форми відповідно типам гурткових занять з гри на гітарі у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7.

Типи гурткових занять та їх форми

Тип гурткового заняття	Рекомендовані форми заняття
Засвоєння нових знань, умінь, навичок	Бесіда Експерсія Практична робота
Формування практичних умінь та навичок	Практична робота Співбесіда Консультація
Застосування умінь та навичок	Практична робота Семінар
Узагальнення	Практична робота Заняття-концерт Заняття-турнір Заняття-підсумок

Найбільш поширеним типом заняття гуртка з гри на гітарі залишається комбіноване, на якому досягається кілька цілей (отримання нових знань, формування умінь і навичок, їх закріплення, вдосконалення тощо).

Заняття в гуртку з гри на гітарі можуть бути як індивідуальними, так і груповими. Це залежить від специфіки гуртка, його досягнень, цілей і завдань, поставлених керівником гуртка. Як правило, в гуртку з гри на гітарі переважають індивідуальні заняття, оскільки саме вони дають змогу формувати виконавські уміння і навички. Особливо це стосується гуртків початкового і основного рівнів. Однак перевага індивідуальних занять не виключає проведення занять групових. Вони є необхідними для організації творчої роботи, мотивації вихованців. До поширених форм групових занять з гри на гітарі належать репетиції, концерти, екскурсії, конкурси.

На початку гурткових занять з новими учасниками педагоги-методисти [62; 74; 78; 83] радять проводити діагностику стосовно інтересів учнів, їх бажань, мотивів обрання гуртка з гри на гітарі, наявності певних умінь і навичок. Знання інформації про учасників дозволить скорегувати зміст навчання, репертуар, налагодити добрі стосунки з дітьми. Наприклад, якщо учень прийшов у гурток не за конкретним бажанням, а тому, що вдома у нього є гітара, треба всіляко його підтримувати, переконувати в правильності вибору, не вимагати виконання складних музичних завдань.

Більша частина занять гуртка з гри на гітарі буде відводитися на опанування кожним гуртківцем основ виконавства. Тому керівнику гуртка важливо мати відповідну кваліфікацію: базову освіту з гітари (або суміжного струнно-щипкового інструмента), вищу педагогічну освіту, практичний досвід виконавства і викладання. Методична підготовка керівника гуртка з гри на гітарі має першочергове значення. У межах кваліфікаційної роботи звернемо увагу на ключові аспекти методики початкового навчання гри на гітарі.

Навчання гри на гітарі має комплексний характер. Керівник гуртка не тільки викладає свій інструмент, але і формує загальну музичну культуру вихованців, пояснюючи основи сольфеджіо, теорії, музичної літератури. Без цих знань не може йти мова про осмислену гру на інструменті. З перших занять педагог знайомить гуртківців з інструментом гітара: його будовою, основними різновидами, особливостями звукоутворення. Якщо гуртківці-початківці є підлітками, варто розповісти і про основні етапи історичного розвитку інструмента, роль Іспанії в його професіоналізації. Протягом всього наступного навчання у гуртку музичні знання мають поповнюватися: необхідно формувати уявлення про видатних композиторів і виконавців, форми музичних творів, жанри, стилі тощо. Втім, теоретичні відомості не повинні абстрагуватися від практичних завдань. Наприклад, роз'яснюючи принципи аплікатури, потрібно згадати про великого А. Сеговію.

У практичному сенсі відразу слід розпочати роботу над виконавським апаратом. Підбирається інструмент, відповідний віку і фізичним

характеристикам гуртківця, що ми детальніше висвітлювали вище. Після цього увага звертається на посадку. Виконавська посадка важлива під час навчання на будь-якому інструменті, адже від неї залежить зручність і свобода гри, можливості переміщення рук, тобто, в кінцевому підсумку, інструментальна техніка. В гуртку слід підходити до посадки з позицій збереження здоров'я дитини / підлітка. Слід постійно контролювати вільність, відсутність затисків у м'язах і водночас підтягнутість спини.

Історично сформувалось декілька типів посадки гітариста, практикується і гра стоячи. Для опанування класичною іспанською гітарою рекомендовано дотримуватися класичної посадки. У ній гітарист сидить, трохи піднявши ліву ногу (завдяки спеціальній підставці), гітара кладеться на обидві ноги виконавця. Гриф гітари треба підняти приблизно на 45 градусів таким чином, щоб головка грифу відповідала висоті плеча. Замість підставки для ноги можна використати так званий «супорт» – спеціальний пристрій, який кріпиться на обечайку і кладеться разом з гітарою на ногу, забезпечуючи ефект підвищення лівої сторони.

Має значення і вибір сидіння. Воно має бути стійким і не надто м'яким, без підлокітників. Найкраще використовувати звичайні стільці. Ставитися стілець має на рівну і не ковзну поверхню, яка буде забезпечувати стійкість. Додаткової стійкості нададуть розташовані на інструменті руки.

Після того, як гуртківець навчився правильно сидіти і тримати гітару, слід перейти до розміщення рук на інструменті. Варто пояснити відмінності функцій рук, що зумовлює і асиметричність аплікатури [55]. Права рука більше відповідає за ведення мелодії, у грі застосовуються чотири пальці [5]. Детально про положення правої руки на класичній гітарі можна прочитати у навчальних посібниках [14; 35; 37; 56; 94; 97]. Головна функція лівої руки – притискати струни до грифа, змінюючи їх довжину і, відповідно, висоту звука. Важливо, щоб притискання струни не призводило до затиску кисті та інших частин тіла (шиї, передпліччя).

Виходячи із значення іспанських традицій у розвитку гітари, чимало позначень прийшли з іспанської мови. Зокрема, назви пальців. Хоча позначення є для всіх пальців правої руки, використання мізинця фактично не практикується. Положення кисті руки відносно ладів називається «позиція». У грі на гітарі позиції є чітко встановленими.

Паралельно із вправами, які забезпечують пізнання гуртківцями гітарної «топографії», відбувається вивчення музичного репертуару. Застосовується принцип «від простого до складного». Послідовно опрацьовуються одноголосні поспівки і п'єси, поступово розширюється кількість задіяних струн і позицій. Коли гуртківець орієнтується в одноголоссі, варто ознайомлювати його з більш складними і музично різноплановішими творами.

Основними способами звуковидобування на гітарі виступають апояндо і тірандо. Методисти [14; 15; 41; 56] рекомендують починати з апояндо як більш опорного, сприятливого для вироблення насиченого звуку. Звуковидобування тірандо, навпаки, передбачає відсутність опори на сусідню струну. Розучуючи п'єси, керівник гуртка має звертати увагу вихованців, що спосіб звуковидобування не вільно винаходиться виконавцем, а зазвичай прописується композитором або редактором навчального посібника. Якщо в нотному тексті немає спеціальних штрихових позначень, то слід грати тірандо, апояндо ж вказується знаком ^ [8].

Робота над виконавськими прийомами під час гурткових занять передбачає застосування методу вправ. Необхідним є опанування інструктивного матеріалу – гам та їх елементів, етюдів. Чим старшим є гуртківець, тим скорішим має бути перехід від коротких багаторазово повторюваних вправ до більш цілісних за звучанням етюдів. Привабливість етюдів для виконавців-початківців полягає в тому, що вони мають властивості самостійної музики – певний характер, нескладний образ, більш-менш розгорнену форму. Деякі приклади корисних і жанрово характерних етюдів подано в Додатку 3.

Стосовно репертуару гуртківців зауважимо необхідність його урізноманітнення. У процесі гурткової роботи на будь-якому рівні гуртка треба вивчати твори композиторів-класиків гітарного мистецтва, твори побутових жанрів (пісні, танці, марші), програмні мініатюри. Якщо гуртківці є учнями молодшого шкільного віку, слід підбирати репертуар доступний, зрозумілий дитині, заснований на конкретних образах, програмні твори (тваринний світ, природа, казки, дитяче життя). При цьому музична мова творів може бути як традиційною, так і більш сучасною, з окремими елементами джазу, естради. В якості репертуарного матеріалу для молодших гуртківців можна звернути увагу на посібник В. Гоменюка «Гітара на початковому етапі» [23]. Посібник створено для мистецької школи, але керівник може знайти в ньому чимало корисного для гурткової роботи. В. Гоменюк широко використовує метод «підтекстування», коли гітарна п'єса супроводжується віршованим текстом, який полегшує запам'ятовування і розуміння ритмічної організації. Також декламування таких текстів збільшує інтерес гуртківця до навчання: віршики цікаві, сповнені гумору. Деякі з підтекстованих п'єс наводяться в Додатку II. Інший метод, який пропонує В. Гоменюк під час роботи з молодшими школярами, – візуалізація образів. Діти цього віку люблять малювати, тому прямо в посібнику відводиться чисте місце для малюнку. Можна створити як тематичний малюнок (наприклад, зобразити «нешасних сусідів»), а можна певну схему, пов'язану з музикою (наприклад, записати тривалості або чергування сильних і слабких долей). У першому випадку візуалізація матиме художньо-образний (дитина уявила персонажів) або психологічний (заспокоїлася, подолала негативну емоцію) сенс. У другому – дидактичний. Вибір завдання залежить від керівника гуртка і його бачення конкретних потреб вихованців.

Досить часто до гуртка з гри на гітарі приходять підлітки. Їх вже не можна зацікавити тим репертуаром і методами, про які говорилося відносно молодших школярів. Підлітки налаштовані на швидкий практичний результат і прагнуть грати «дорослу», «модну» музику. Керівнику гуртка варто

наповнювати їх репертуар сучасною музикою, пов'язаною з естрадою, джазом, роком. Важливо орієнтуватися не тільки на самі твори, а на виконавські колективи, які цікавлять підлітків. В Інтернеті можна знайти чимало прикладів акордів до популярних пісень, а інколи і їх інструментальних обробок різного рівня складності. Вивчення і підбір акордів до знайомої пісні є важливою формою роботи для гуртківця старшого віку, тому що розвиває почуття ритму, гармонічний слух, налаштовує на поєднання гри на гітарі зі співом. У багатьох випадках підлітки, які прийшли вчитися гри на гітарі, бачать себе не солістами-інструменталістами, а музикантами-любителями, які акомпанують власному співу на гітарі. Вміння підбирати акорди підвищує самооцінку підлітка, стверджує його музичну самостійність.

У той самий час у репертуар підлітка варто включати і твори академічної музики [21]. Обізнаність у високих досягненнях гітарного мистецтва, можливостях перекладення для гітари творів, написаних для інших інструментів, створює фундамент музичної культури гуртківця, розширює його кругозір, здатність до самоосвіти. Приклади класичних творів з репертуару гуртківців показано в Додатку К.

Хоча зміст і форми занять гуртка з гри на гітарі варіюються залежно від матеріально-технічного забезпечення закладу освіти, наповненості класів, цілей і завдань, поставлених адміністрацією і керівником гуртка, навчальні програми, рекомендовані Міністерством освіти і науки України, в якості базової моделі пропонують різноплановість видів роботи, що відповідає системному підходу до організації освітньої діяльності. Програмою передбачено: 1) вивчення основ музичної грамоти; 2) індивідуальне навчання гри на гітарі; 3) ансамблева гра; 4) акомпанемент; 5) участь у творчих заходах (конкурси, свята, екскурсії); 6) виконавська практика (для гуртків основного і вищого рівнів) [58]. Уточнимо, як зростають вимоги до опанування гуртківцем видів діяльності на прикладі ансамблевої гри.

Ансамблева гра пропонується на будь-якому рівні гуртка. У гуртку початкового рівня учень дізнається, що таке ансамбль у музиці, які бувають

ансамблі. Формуються первинні уявлення про ансамблеву фактуру (мелодія – супровід), особливості сценічного вигляду ансамблістів (однаковий одяг, стиль, аксесуарів). Ансамблева гра на початковому етапі пропонується виключно з педагогом, причому учню доручається ведення мелодії. У вправах та маленьких п'єсах формується відчуття синхронності гри (єдність початку і закінчення виконання, темпу, метру). Від коротких вправ переходять до різножанрових п'єс.

У гуртках основного рівня можна практикувати учнівську ансамблеву гру. Розширюються уявлення гуртківців про музично-виражальні засоби ансамблевого музикування: динаміку, агогіку, тембр. Ці уявлення практично відтворюються у грі більш складних п'єс. Керівник проводить роботу над ритмічним і динамічним ансамблем. У репертуарі особлива увага приділяється ансамблевим обробкам української народної музики різних жанрів. Вивчені в ансамблі твори пропонуються до концертних виступів.

У гуртках вищого рівня гітара поєднується з іншими інструментами. Формуються слухові уявлення про правильне співвідношення звучання різних інструментів, можливість використання гітари в оркестрі. Пропонується ознайомити гуртківців з жанром гітарного концерту і дати можливість прослухати видатний приклад. За умови неможливості живого звучання, можна звернутися до відеозаписів видатних виконавців (наприклад, концерт Х. Родріго у виконанні Пако де Лусії). Вдосконалюються уміння і навички ансамблевої гри. Вивчені твори демонструються у публічних виступах.

Отже, організація гурткової роботи з гри на гітарі передбачає обізнаність керівника у питаннях педагогіки і психології, наявність сольного і ансамблевого виконавського досвіду, володіння сучасними методиками гітарного навчання для різних вікових груп. Узагальнюючи етапи гурткової роботи, помічаємо їх послідовність: 1) організаційний етап; 2) етап практичної роботи; 3) творчо-результуючий етап. На організаційному етапі відбувається затвердження гуртка адміністрацією закладу освіти, підготовка навчальної документації, дидактичних посібників, нотних матеріалів, інструментарію.

Практичний етап – найдовший за тривалістю, передбачає безпосереднє виховання гуртківців і навчання їх різним видам музичної діяльності засобами гітарного виконавства. Творчо-результуючий етап підводить підсумки навчального року, передбачає узагальнення набутих умінь і навичок, їх публічну демонстрацію у концертних виступах. Кожен із зазначених етапів має свої провідні форми і методи роботи, якими мають оволодіти майбутні учителі музичного мистецтва.

Висновки до розділу 2

У другому розділі кваліфікаційної роботи здійснювалася апробація методичних засад підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи з гри на гітарі.

Нами було проаналізовано стан підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи. Це складало зміст констатувального дослідження, яке проводилося на базі музично-хореографічного відділення факультету мистецтв Криворізького державного педагогічного університету. Протягом етапу ми диференціювали та обґрунтували компонентну структуру, критерії, показники готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи; виокремили методи аналізу стану підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи; діагностували рівні готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи.

Проаналізувавши запропоновані вченими моделі класифікації готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до організації гурткової роботи (С. Гаркуша, Л. Красюк, Л. Кондрашова), ми виокремили чотири компоненти: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, емоційно-вольовий. До кожного з компонентів було визначено критерії та показники. Критерієм мотиваційного компоненту ми визначили міру спонукальних мотивів до здійснення гурткової роботи. Його показниками є: 1) позитивне ставлення до

професії, усвідомлення багатогранності її змісту і форм; 2) прагнення професійної самореалізації у позанавчальній роботі. Критерієм когнітивного компоненту готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи ми визначили ступінь обізнаності у питаннях гурткової роботи. Його показниками є: 1) наявність систематичних знань про основи організації і проведення гурткової роботи; 2) здатність до оцінювання (самооцінювання) професійних дій. Критерієм діяльнісного компоненту ми визначили ступінь доцільності професійних дій і операцій, співвідносних з організацією гурткової роботи. Його показниками є: 1) наявність умінь створення навчальних моделей основних форм гурткової роботи; 2) методична грамотність у виконанні часткових спеціальних завдань. Критерієм емоційно-вольового компоненту ми визначили міру естетичної виразності професійних дій, співвідносних з гуртковою роботою. Його показниками є: 1) здатність керувати своєю поведінкою у педагогічній діяльності; 2) наявність активного емоційного тону у професійному спілкуванні.

Серед методів аналізу стану підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи було виокремлено анкетування, тестування, метод організації рефлексії (самоаналіз), метод навчальних завдань, педагогічне спостереження, методи математичної обробки даних.

Діагностування здійснювалося за кожним компонентом згідно з виокремленими показниками. Так, діагностика мотиваційного компоненту передбачала анкетування. Результати анкетування засвідчили наявність позитивного ставлення майбутніх вчителів до професії, але спостерігалися і негативні щодо мотивації чинники. Діагностувати когнітивний компонент готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи дозволили методи тестування і самоаналізу. Результати виконання діагностичних завдань за когнітивним компонентом засвідчили, що майбутні вчителі недостатньо орієнтуються в питаннях організації і проведення гурткової роботи. Діагностика діяльнісного компоненту здійснювалася за допомогою методів анкетування і виконання практичних завдань. Результати

показали, що студенти в цілому орієнтуються у спеціальній діяльності, яка покладена в основі гурткової роботи, але не завжди точно розуміють способи її реалізації. Діагностика емоційно-вольового компоненту була зроблена за допомогою методів тестування і педагогічного спостереження. На основі всіх отриманих даних ми схарактеризували рівні готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи. Констатувальне дослідження засвідчило, що майбутнім учителям не вистачає як спеціальних знань з організації гурткової роботи, так і практичних умінь і навичок. Тому необхідною виявилася розробка методичних рекомендацій майбутнім учителям музичного мистецтва стосовно організації гурткової роботи на прикладі гуртка з гри на гітарі.

Зміст методичних рекомендацій висвітлював наступні аспекти гурткової роботи: загальнопедагогічний, організаційно-методичний, практично-методичний. Загальнопедагогічний аспект передбачав роз'яснення доцільності гурткової роботи у вихованні підростаючого покоління, ролі музики у виховному процесі, нормативної бази, що регулює діяльність гуртків. Було уточнено рівневу структуру гуртків і компетентності гуртківців.

Висвітлення організаційно-методичного аспекту стосувалося підготовки керівника гуртка до проведення занять, комплектації груп, вибору типів занять і відповідних їх форм. Метод порівняння дозволив конкретизувати відмінності уроків і гурткових занять.

Практично-методичний аспект спрямовував увагу майбутніх учителів музичного мистецтва на вирішення завдань, пов'язаних безпосередньо з навчанням гри на гітарі. До таких завдань входить робота над організацією ігрового апарату, послідовність опанування виконавських прийомів, принципи підбору репертуару тощо. Показано, що роль керівника гуртка з гри на гітарі не обмежується навчанням основам сольного інструментального виконавства, а включає різні роботи, в тому числі пов'язані з музично-теоретичною підготовкою вихованців, залученням їх до колективного музикування і публічних виступів.

Отже, апробація методичних засад підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи з гри на гітарі виявила її комплексний характер. Узагальнення етапів гурткової роботи дало змогу встановити їх послідовність: організаційний етап; етап практичної роботи; творчо-результуючий етап.

ВИСНОВКИ

Дослідивши методичні засади підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи з гри на гітарі, ми дійшли наступних висновків:

1. Питання підготовки майбутніх учителів до організації гурткової роботи розглядаються як з точки зору загальної педагогіки, так і з точки зору педагогіки музичної. Вітчизняною наукою зроблені значні напрацювання у даній сфері. В якості ключових понять кваліфікаційної роботи ми виокремили поняття «гурток», «гурткова робота», «підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва», «підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи». Гурток розуміємо як педагогічно організоване невелике об'єднання здобувачів освіти, яке має метою розширення й поглиблення їх знань з різних предметів, розвитку в них інтересу до відповідних галузей науки, мистецтва, техніки тощо. Гурткова робота – це організаційна форма позакласної (позаурочної, позашкільної) діяльності. Визначення цих двох понять подані за словниково-довідниковими джерелами. Поняття «підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва» тлумачиться у кваліфікаційній роботі за визначенням Н. Овчаренко, як «цілісний освітній процес, спрямований на забезпечення готовності до музично-педагогічної діяльності, що передбачає опанування студентами системою музично-педагогічних компетенцій». Оскільки на сьогодні в науковій літературі відсутнє формулювання поняття «підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи», ми на основі аналізу тематично близьких джерел прийшли до власного визначення: «підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи – це процес формування професійних компетентностей і комунікативних умінь, за допомогою яких учитель набуває здатності здійснювати керівництво очолюваного ним колективу на основі планомірного упорядкованого виконання певних завдань».

2. Становлення гітарного навчання у гуртковому форматі відбувалося протягом тривалого часу і включало два розуміння поняття гуртка. Більш давньою є історія гуртків як спільнот однодумців, трохи пізніше стали виникати форми навчання охочих осіб, тобто по суті попередники гуртків. Гуртки як сталі організаційні форми педагогічної діяльності розвинулися з ХІХ ст., а особливо у ХХ ст. В історії вітчизняного виконавства значну роль відіграв гітарний гурток Д. Лободи. Досягнення цього гуртка стали відомі як в Україні, так і за її межами. Створені на початку ХХ ст. вітчизняні гуртки гітарного мистецтва стали підґрунтям розвитку професійної і масової музичної освіти.

3. Методичні засади підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи з гри на гітарі включають відповідні методичні підходи, принципи і методи, між якими встановлюються зв'язки. Основними методичними підходами у кваліфікаційній роботі було визначено системний, компетентнісний, культурологічний, особистісно орієнтований, поліхудожній, аксіологічний. Реалізувати методичні підходи можливо завдяки слідуванню принципам, під якими розуміють узагальнені правила, згідно з якими треба діяти у спеціалізованій сфері. Основними принципами підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи вважаємо: принцип диференціації навчання, принцип пізнавальної і творчої активності, принцип єдності теоретичного і практичного досвіду, принцип пріоритетності загальнолюдських цінностей, принцип професійного самовираження, принцип музично-педагогічної інноваційності. У підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи з гри на гітарі використовується комплекс методів, який включає як традиційні (словесні, практично-виконавські та ін.), так і більш інноваційні методи. Серед інноваційних методів виділяємо метод моделювання професійних ситуацій, метод тренінгу, метод коучингу. Оскільки останній є комплексним методом, його конкретними методами, доцільними для підготовки майбутніх учителів

музичного мистецтва, можуть бути метод емоційного стимулювання, метод створення пізнавальної дискусії.

4. Аналіз стану підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи здійснювався на базі музично-хореографічного відділення факультету мистецтв КДПУ. У дослідженні були задіяні студенти старших курсів – бакалаври останнього року навчання і магістранти. Дослідницькі завдання передбачали диференціювання компонентної структури готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи, виокремлення методів аналізу підготовки і діагностування рівнів готовності здобувачів. Вивчення наукової літератури сприяло виокремленню компонентів готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи: 1) мотиваційний; 2) когнітивний; 3) діяльнісний; 4) емоційно-вольовий. За кожним із компонентів було встановлено критерії і показники. Методами аналізу стану підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи ми обрали анкетування, тестування, метод організації рефлексії (самоаналіз), метод навчальних завдань, педагогічне спостереження. Результати аналізу виявили недостатність підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи. Переважаючим був середній рівень, мали місце і випадки низького рівня. Це підтвердило необхідність розробки методичних рекомендацій щодо організації гурткової роботи з гри на гітарі.

5. На заключному етапі кваліфікаційного дослідження ми розробили методичні рекомендації щодо організації майбутніми учителями музичного мистецтва гурткової роботи з гри на гітарі. Розробка методичних рекомендацій підпорядковувалася дотриманню методичних підходів, принципів і методів, обґрунтованих у першому розділі. Зміст методичних рекомендацій висвітлив загальнопедагогічний, організаційно-методичний, практично-методичний аспекти гурткової роботи з гри на гітарі. Наголошувалася послідовність гурткової роботи, яка включає організаційний етап; етап практичної роботи; творчо-результуючий етап.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абрамова О. В. Навчання гри на гітарі як фактор залучення підлітків до європейського інформаційно-культурного простору. *Інформаційно-культурний простір: європейський вибір України* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 7-8 грудня 2007 р. Київ, 2008. С. 5–6.
2. Андрієнко А. В., Носовець Н. М. Гурткова робота – невід’ємна складова навчально-виховного процесу в сучасному ліцеї. *Вісник*. № 140. Серія : Педагогічні науки. 2016. С. 284–287.
3. Базильчук Л. В. Організація позакласної роботи в школі як педагогічна проблема. *Методи і засоби забезпечення інноваційності едукативного процесу в закладах освіти* : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Черкаси, 24–25 квітня 2008 р. Черкаси : Вид. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. С. 4–6.
4. Базильчук Л. В. Сутність і структура професійної готовності майбутнього вчителя образотворчого мистецтва до організації позакласної роботи в школі. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету*. Серія : Педагогіка. Вип. 2. 2009. С. 39–45.
5. Бельський Б. Права рука гітариста. Короткий шлях досягнення свободи рухів. *Гітара в Україні*. 2010. № 3. 48 с.
6. Блажевич В. О. Музично-виконавські традиції західноєвропейської гітарної школи. *Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики XXI століття* : матеріали II Міжнарод. наук.-практ. конф., 14–15 квітня 2016 р. С. 353–360.
7. Богданова О. В. Вчитель музики в позаурочний час. *Все для вчителя*. 2008. № 7. С. 47–48.
8. Бойко А. Логіка використання прийомів тірандо та апояндо. *Гітара в Україні*. 2015. № 8. 48 с.

9. Бондар В. І. Дидактика. Київ : Либідь, 2005. 262 с.
10. Бондаренко Д. В. Системний підхід як методологічна основа фахової підготовки майбутніх учителів музики. *Наукові записки. Серія : Педагогічні науки*. 2017. Вип. 152. С. 145–148.
11. Бубнова М. Ю. Готовність майбутніх учителів математики до професійної діяльності. *Дидактика математики: проблеми і дослідження* : міжнар. зб. наук. робіт. Вип. 33. Донецьк : Видавництво ДонНУ, 2010. С. 17–20.
12. Бубнова М. Ю. Методична підготовка майбутніх учителів математики з використанням інформаційних технологій : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Ялта, 2011. 23 с.
13. Вергунова В. С. Підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-виховних шкільних заходів. *Теорія і методика мистецької освіти* : зб. наук.-метод. статей. Ніжин : НПУ, 2019. С. 23–27.
14. Вільгельміні В. Шестиструнна гітара. Учебний репертуар для підготовчого та першого класів музичних шкіл. Київ : Музична Україна, 1974. 88 с.
15. Вітошинський Л. Про мистецтво гри на гітарі ; пер. з нім. Л. Мельник. Львів : БеК, 2006. 284 с.
16. Ворона Л. І. Гурток як основна форма організації освітнього процесу в позашкільній освіті. *Педагогічні науки: теорія та практика*. Вип. 1 (1). 2021. С. 9–14.
17. Гавриш І. В. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності : автореф. ... дис. докт. пед. наук. Луганськ, 2006. 46 с.
18. Гавришак Г., Струганець Б., Мамус Г. Підготовка майбутніх учителів технологій до гурткової роботи у сучасних умовах. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*. Вип. 1 (2). 2023. С. 144–152.

19. Гармаш С. А. Включення старшокласників у позакласну виховну роботу з метою їх самореалізації. *Гуманізація навчально-виховного процесу* : зб. наук. праць. Слов'янськ : Видавничий центр СДПІ, 2004. Вип. 12. С. 284–287.
20. Гаркуша С. В. Поняття та компоненти професійної готовності майбутніх учителів до педагогічної діяльності. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Педагогічні науки. 2013. Вип. 110. С. 198–201.
21. Гітара – крок за кроком : навч.-репертуарний посібник для гітаристів-початківців / упор. К.О.Салан, С.В. Цимбал. Київ : Тонар, 2016. 172 с.
22. Гнутель Я. Б. Виховна робота в сучасних умовах : теорія і методика : навч. посіб. Вид. 2-е. Тернопіль : АСТОН, 1998. 262 с.
23. Гоменюк В. А. Гітара на початковому етапі : методичний посібник для викладача мистецької школи. Київ : ДНМЗКМО, 2023. 107 с.
24. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
25. Грищенко В. І. Методика організації та роботи підліткового класичного ансамблю гітаристів : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2003. 23 с.
26. Гулянич Ю., Домброва Г. Віуела як прототип гітари і самодостатній концертний музичний інструмент. *Вісник Прикарпатського університету*. Івано-Франківськ : Фоліант, 2019. Вип. 38–39. С. 32–39.
27. Гурток. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення 02.11.2023)
28. Давидович Л. В. Проблема готовності майбутнього вчителя мистецтва до професійної діяльності. Час мистецької освіти «Теорія і методика виховання художньо-обдарованої особистості у закладах мистецької освіти : зб. статей VII Всеукраїнської наук.-практ. конф. 17–18 жовтня 2019). Ч. II. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2019. С. 102–108.
29. Давидюк Н. Керівнику гуртка, студії, творчого об'єднання. Рівне : РОШПО, 2009. С. 28–37.

30. Дроздова О. О. Творча складова технології гітарного виконавського мистецтва: дис. ... канд. мист. Київ, 2020. 190 с.
31. Єсіпок В. М. Музичні інструменти мандрівних співців в Україні. *Молодий вчений*. № 4 (56). квітень, 2018. С. 253–256.
32. Закон України «Про освіту». URL : https://urst.com.ua/act/pro_osvitu (дата звернення 03.11.2023)
33. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення 03.11.2023)
34. Закон України «Про позашкільну освіту». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text> (дата звернення 03.11.2023)
35. Затинченко О. Гітара дітям. З класу в клас. Київ : Музична Україна, 2002. 37 с.
36. Звєкова В. Розвиток творчих здібностей підлітків у гуртках. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*. Вип. 62. 2023. С. 78–86.
37. Іванніков П. В. Юний гітарист. 1 клас. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010. 56 с.
38. Ілляшенко В. Методика організації та функціонування ансамблю гітаристів у загальноосвітній школі : навч. посіб. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2018. 28 с.
39. Йоан де Грокейо. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення 20.12.2023)
40. Карамушка Л. М., Канівець Т. М. Психологічна готовність студентів до здійснення майбутньої професійної кар'єри: зміст, структура, рівень і чинники. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2013. Вип. 16. С. 211–219.

- 41.Касілов І. А. Розвиток виконавської техніки студентів-гітаристів у процесі навчання на факультеті мистецтв. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2015. Вип. 45. С. 12–17.
- 42.Кириченко В. І. Планування роботи позашкільного навчального закладу. Київ : Шкільний світ, 2011. 104 с.
- 43.Козак М. Г., Фіцула М. М. Психолого-педагогічні основи підготовки студентів до виховної роботи в процесі навчання / за ред. М. М. Фіцули. Київ : Вища школа, 1982. 181 с.
- 44.Кондрашова Л. В. Морально-психологічна готовність студента до вчительської діяльності. Київ : Вища школа, 1987. 54 с.
- 45.Корчагіна Г. Формування навичок самоовітньої діяльності майбутніх вчителів музичного мистецтва. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 68. Т. 1. 2023. С. 279–283.
- 46.Красюк Л. Формування готовності майбутніх учителів початкових класів до педагогічної діяльності: теоретичний аспект. *Гуманітарний вісник «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. 2013. Вип. 28. С. 157–160.
- 47.Кузь В. Г. Кадри для «школи нового покоління». *Вища освіта України*. 2002. № 3. С. 31–34.
- 48.Литовченко О. В. Оптимізація виховного потенціалу позашкільного навчального закладу : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2012. 191 с.
- 49.Ліпська С. Л. Особливості музично-виконавської підготовки учнів в умовах позашкільної спеціалізованої освіти. *Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка*. Вип. 21. 2007. С. 192–196.
- 50.Маринін І. Г. Структурна модель компетентності вчителя музики – керівника дитячого народно-інструментального колективу. *Педагогічна освіта: теорія і практика : зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. 2014. Вип. 13. Т. 1. С. 174–175.

- 51.Маринін І. Г. Формування готовності майбутнього вчителя музики до педагогічної діяльності у шкільному народно-інструментальному колективі. *Проблеми сучасної психології*. 2009. Вип. 3. С. 252–263.
- 52.Масол Л. М. Інтеграція в системі шкільної мистецької освіти і поліхудожня підготовка вчителів. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. Вип. 4. Київ : Наук. світ, 2003. С. 7–15.
- 53.Методичний путівник керівника гуртка сучасної школи та позашкільця : у 2 ч. / укл. С. Б. Пітко. Ч. 1. Львів : ЛОППО, 2019. 35 с.; Ч. 2. Львів : ЛОППО, 2020. 79 с.
- 54.Мирончук Н. М. Моделювання ситуацій самоорганізації у контекстній підготовці майбутніх викладачів вищої школи. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти : зб. наук. праць: [Наукові записки РДГУ]. Рівне: РДГУ, 2017. Вип. 17 (60). С. 145–149.
- 55.Михайленко М. П. Аплікатура як засіб художньої виразності. *Гітара в Україні*. 2018. № 11. 48 с.
- 56.Михайленко М. П. Методика викладання гри на шестиструнній гітарі. Київ : Книга, 2003. 248 с.
- 57.Міщанчук В. М. Використання тренінгових технологій в інструментально-виконавській підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва. *Південноукраїнські мистецькі студії*. № 2. 2023. С. 38–42.
- 58.Навчальна програма гри на класичній гітарі. URL : <https://udcpo.com.ua/wp-content/uploads/2018/09/> (дата звернення 24.02.2024)
- 59.Нємцова Л. О. Форми та методи організації позакласної музично-виховної роботи. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. Вип. 7 (138). 2021. С. 87–91.
- 60.Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed> (дата звернення 17.20.2023)

61. Нова українська школа: poradnik dla vchytel'ya / za zag. red. N. M. Bibik. Kyiv : Litera LTD, 2018. 160 s.
62. Носуля С. С. Методика гри на гітарі. Сєверодонецьк, 2015. 25 с.
63. Овчаренко Н. А. Аксиологічний підхід у професійній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності: теоретичний аспект. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 14 : Теорія і методика мистецької освіти. 2014. Вип. 16 (2). С. 47–51.
64. Овчаренко Н. А. Професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності: теорія та методологія : монографія. Кривий Ріг : Видавець Р. А. Козлов, 2014. 400 с.
65. Олексюк О. М. Музична педагогіка : навч. посібник. Київ : КНУКіМ, 2006. 188 с.
66. Організація гурткової роботи в ПТНЗ : методичні рекомендації для керівників гуртків професійно-технічних навчальних закладів / розр. І. М. Ладижець. Ужгород, 2015. 32 с.
67. Орлов В. Ф. Професійне становлення вчителів мистецьких дисциплін : монографія. Київ : Наукова думка, 2003. 262 с.
68. Отич О. М. Підготовка вчителя початкових класів до виховної роботи в школі (на матеріалі пісенного фольклору) : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 1997. 194 с.
69. Очеретовська Н. Л., Цицалюк Н. М., Черемський К. П. Український словник музичних термінів. Харків : Атос, 2008. 176 с.
70. Паламарчук В. А. Київський гурток гітаристів Д. Г. Лободи. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 17. 2017. С. 110–116.
71. Паламарчук В. А. Українська гітарна творчість та виконавство середини ХІХ – початку ХХ ст.: історико-генетичний та творчо особистісний аналіз : дис. ... докт. філософії. Львів, 2023. 298 с.

- 72.Пічкур М. О., Демченко І. І. Базильчук Л. В. Методика викладання образотворчого мистецтва: позакласна робота : навчальний посібник. Умань : Алмі, 2010. 264 с.
- 73.Плахотнюк Н. П. Критерії та показники рівня готовності майбутніх учителів до інноваційної діяльності. *Збірник наук. праць Слов'янського державного педагогічного університету*. Ч. II. № 5. 2010. С. 181–191.
- 74.Пляченко Т. М. Підготовка майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими оркестрами та інструментальними ансамблями : монографія. Кіровоград : «Імекс-ЛТД», 2010. 428 с.
- 75.Предметний гурток: задачі, форми роботи, облік роботи та звітність. Дніпро : Дніпровський міський базовий технікум зварювання та електроніки імені Є. О. Патона, 2018. 68 с.
- 76.Ракітянська Л. М. Наукові підходи як теоретико-методологічне підґрунтя педагогічних досліджень : матеріали Міжнародної науково-практ. конференції «Мистецький освітній простір у контексті формування сучасної парадигми освіти». 2018. С. 124–129.
- 77.Рейзенкінд Т. Й. Сучасні наукові методи пізнання у поліхудожній підготовці майбутнього вчителя музики. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти. 2010. Вип. 9. С. 24–27.
- 78.Рогоза О. С. Методика розвитку музичного мислення молодших школярів у процесі навчання гри на гітарі : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2010. 267 с.
- 79.Ростовський О. Я. Музична педагогіка. Навчальні програми, методичні рекомендації та матеріали. Ніжин : НДУ ім. Миколи Гоголя, 2008. 191 с.
- 80.Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька : навч. посібн. Тернопіль : Навчальна книга–Богдан, 2005. 360 с.
- 81.Семенова О. О. Організаторська діяльність як засіб формування функціональної компетентності майбутнього педагога. *Зб. наук. праць*

- Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2011. № 4. С. 149–151.
82. Сисоєва С. О., Овчаренко Н. А. Наукові підходи і принципи професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до роботи з вокальними ансамблями. *Теорія і методика професійної освіти*. Вип. 64. Т. 2. 2024. С. 109–113.
83. Сліпчишин Л. В. Методичні засади впровадження сучасних підходів у роботу гуртків : посібник. Львів : СПОЛОМ, 2015. 116 с.
84. Словник української мови. URL : (дата звернення 30.10.2023)
85. Солдатенко О. І. Використання інноваційних технологій для розвитку творчих здібностей студентів на практичних заняттях з навчальної дисципліни «Основний музичний інструмент (гітара)» : навч.-метод. посібн. Чернігів : НУЧК імені Т. Г. Шевченка, 2020. 108 с.
86. Староста В. І. Готовність майбутніх учителів до педагогічної діяльності: сутність, структура. *Народна освіта* : електронне наукове фахове видання. 2019. Вип. 3 (39). URL : https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5923 (дата звернення 21.10.2024)
87. Сухомлинська О. В. Теоретичні основи виховання і діяльності позашкільних закладів. *Початкова школа*. 1995. № 1. С. 28–30.
88. Тименко В. П. Гурткова робота з трудового навчання. *Початкова школа*. 1996. № 3. С. 33–39.
89. Фарат О. В., Красілич І. О. Методичні підходи до ідентифікації конкурентоспроможності продукції промислових підприємств. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 11. С. 214–222.
90. Франческо Канова да Мілано. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення 26.12.2023)
91. Фурсенко Т. Ф. Музичне виховання в основній школі: експериментальна програма для позакласної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах. Ялта : Ельга, 2002. 30 с.

- 92.Хоружа Л. Л. Теоретичні засади формування етичної компетентності майбутніх учителів початкових класів : дис... д-ра пед. наук. Київ, 2004. 412 с.
- 93.Черноіваненко А. Д. Академічне музично-інструментальне мистецтво як предмет музикознавчої системології : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 704 с.
- 94.Чеченя К. Мій острів – гітара! Київ : Музична Україна, 2005. 192 с.
- 95.Чистякова Л. О. Особливості організації гуртка з трудового навчання. *Наукові записки*. Вип. 8 (І). Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2015. С. 107–111.
- 96.Чистякова Л. О. Підготовка майбутніх учителів технологій до організації позаурочної діяльності учнів : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Кіровоград, 2011. 22 с.
- 97.Шевченко Ю. Шість струн. Вінниця : Нова книга, 2016. 24 с.
- 98.Школа гітари Серенада. URL : <https://serenada.in.ua/uk> (дата звернення 16.06.2024)
- 99.Шкурупій К. І. Особливості впровадження гурткової роботи для учнів з інтелектуальними порушеннями в умовах спеціального освітнього закладу. *Корекційна та інклюзивна освіта очима молодих науковців* : зб. матеріалів VIII Міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих учених (19 травня 2021 р.). Вип. 9. Ч. 1. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. С. 338–343.
100. Щирбул О. Організація творчої позаурочної діяльності учнів – важливий елемент професійної підготовки майбутніх учителів технологій. *Наукові записки*. Серія : Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. Вип. 5. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. С. 229–233.
101. Юрченко А. О. Організація та проведення гурткової роботи з інформатики в основній школі. *Науковий вісник Ужгородського*

- університету*. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. Вип. 1 (44). 2019. С. 214–218.
102. Carl Blum. URL : https://en.wikipedia.org/wiki/Carl_Blum (дата звернення 06.02.2024)
103. Hans Neusidler. URL : https://en.wikipedia.org/wiki/Hans_Neusidler (дата звернення 03.01.2024)
104. Marjamäki V. Franz Schuberts «Arpeggione» sonata. URL : <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1557335/FULLTEXT01.pdf> (дата звернення 30.01.2024)
105. Vincenzo Capirola. URL : https://en.wikipedia.org/wiki/Vincenzo_Capirola (дата звернення 03.01.2024)

ДОДАТКИ

Додаток А

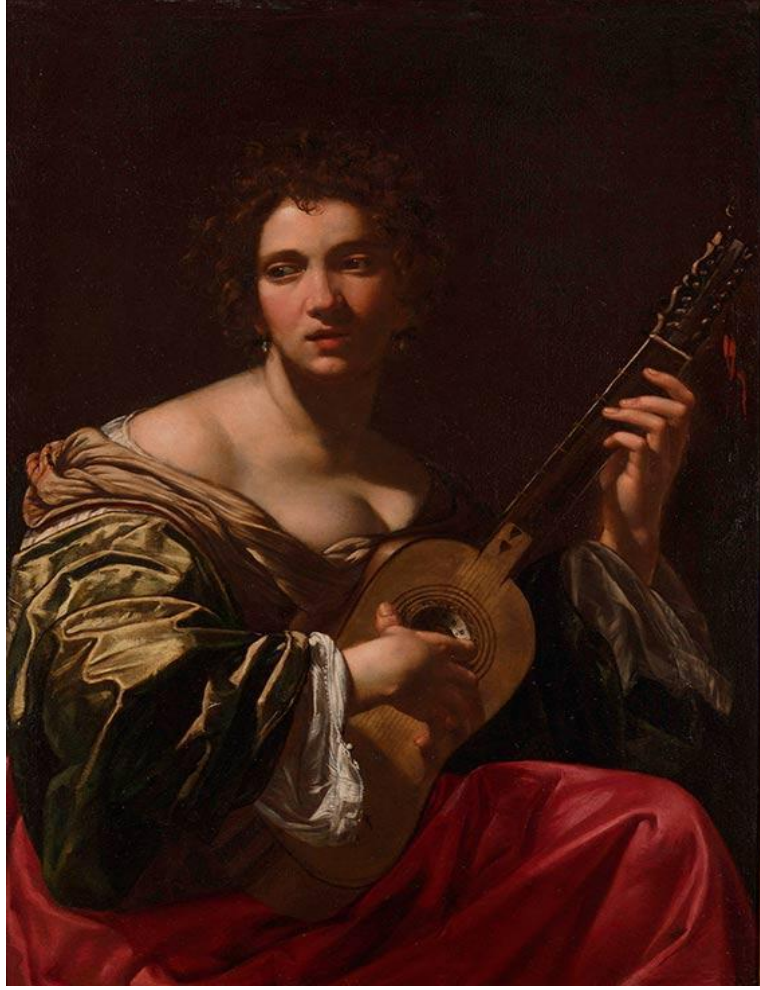
Впровадження гітари в побут Європи XVII ст.

Я. Вермеєр. Гітаристка

Давид І Тенірс. Селяни, що музикують

Симон Вуе. Жінка, що грає на гітарі

Додаток Б

Принципи підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи

Принцип диференціації навчання полягає в тому, що майбутні учителі музичного мистецтва в процесі підготовки навчаються грі на різних музичних інструментах, а також вокальній і диригентсько-хормейстерській майстерності. У сучасних умовах різняться і вихідний рівень музичної підготовки здобувачів вищої освіти. Наявність індивідуальних занять дозволяє враховувати особливості здобувачів, їх нахили до тих чи інших видів музично-педагогічної діяльності. У подальшому це відобразиться у змісті гурткової роботи, яку проводитиме учитель музичного мистецтва. Стосовно групових навчальних дисциплін принцип диференціації навчання здійснюється шляхом оперативного створення об'єднань здобувачів освіти (підгруп, міні-груп, творчих колективів) за певними підставами (рівень музичної підготовки, інтерес до конкретного виду творчості тощо).

Принцип пізнавальної і творчої активності передбачає постійну діяльність здобувачів освіти, формування їх практичного досвіду у сферах педагогіки мистецтва і музичного виконавства, спонукання до професійного росту. Практичний досвід виробляється як під час аудиторної роботи, так і самостійно майбутнім учителем музичного мистецтва. Принцип пізнавальної і творчої активності наголошує важливість організаторських якостей здобувача – вміння приймати рішення, відповідати за якість виконання роботи, бути ініціативним. Організаторські якості особистості учителя часто є вирішальними у питаннях гурткової роботи.

Принцип єдності теоретичного і практичного досвіду об'єктивує віддзеркалення побудови освітнього процесу у свідомості майбутнього учителя музичного мистецтва. При цьому під досвідом варто розуміти як власний досвід здобувача освіти, що набувається завдяки опануванню навчальних дисциплін, різного роду практик, факультативів, участі у

концертних виступах, так і світовий досвід, зокрема гітарної освіти і виконавства. Під час навчання в університеті майбутні учителі музичного мистецтва під керівництвом викладачів здобувають компетентності педагогічної, організаційної, музично-виконавської діяльності, які втілюються через індивідуальне бачення здобувачем своїх професійних завдань. Головною практичною «перевіркою» отриманого у процесі підготовки теоретичного досвіду стає виробнича педагогічна практика, у ході якої майбутні учителі музичного мистецтва професійно взаємодіють безпосередньо з учнями.

Принцип пріоритетності загальнолюдських цінностей наголошує першозначущість виховних впливів через мистецтво. Принцип прямо співвідноситься з аксіологічним підходом. Хоча гурткова робота з гри на гітарі обов'язково передбачає виконання інструктивно-технічного матеріалу, головним змістом діяльності гуртка є не виховання музиканта-аматора, а виховання особистості духовно багатой, яка завдяки музиці вчиться ефективно взаємодіяти з соціумом, сприяти позитивним зрушенням у культурі спілкування і побуту. Ціннісне ставлення учителя до організованого ним гуртка є запорукою відповідальної і серйозної роботи. Особливого значення принцип пріоритетності загальнолюдських цінностей набуває під час значних суспільних потрясінь. Так, під час воєнного стану заняття в гуртку з гри на гітарі можуть стати терапевтичним засобом, завдяки якому у дітей і підлітків стабілізується психіка, зменшиться стресове напруження або виникне бажання своєю грою розрадити людям, які знаходяться у важких умовах (військові, хворі, переселенці та ін.).

Принцип професійного самовираження налаштовує на навчання протягом життя. Підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва здійснюється в закладі вищої освіти, проте подальше кар'єрне зростання залежить від спрямованості фахівця на саморозвиток, виявлення унікального бачення вирішення професійних завдань, у тому числі тих, що пов'язані з організацією гурткової роботи з гри на гітарі. У гуртковій роботі через її

добровільний характер, широкі можливості варіативності у побудові змісту і виборі методів, прийомів і засобів навчання самовираження педагога має навіть більшу роль, ніж в урочній роботі. Гурткова робота завжди поєднує педагогічні настанови з живим музикуванням. Як наголошує сучасна дослідниця педагогічних аспектів гітарного виконавства О. Дроздова, «творча складова музичного виконавства становить основу виконавського мистецтва і, відповідно, має бути такою в технології мистецтва гри на гітарі» [30, с. 4].

Принцип музично-педагогічної інноваційності відповідає динамізму культурного життя суспільства. Оскільки гурткова робота з гри на гітарі вибирає тенденції двох сфер професійної діяльності – педагогічної (організація і керівництво гуртком як осередком творчого розвитку учнів в позаурочний час) і музично-виконавської (практика сольного і ансамблевого гітарного музикування), урахування інновацій має стосуватися кожної з означених сфер. Майбутній учитель музичного мистецтва має усвідомити, що педагогічна інноваційність передбачає володіння сучасними методиками гурткової роботи, обізнаність щодо актуальних форм гурткових занять, інформаційно-комунікаційних способів активізації батьків гуртківців тощо. Музично-виконавська інноваційність відображається у сучасному оснащенні інструментарію (аж до електроінструментів), виборі репертуару для гуртківців, створенні «нестандартних» за виконавським складом колективів, розширенні стильових і жанрових уявлень членів гуртка. У змісті університетської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва значне місце відводиться вивченню інноваційних процесів, що дозволяє повною мірою реалізовувати зазначений принцип у гуртковій роботі. Наприклад, у підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва у класі гітари можна рекомендувати використовувати навчально-методичний посібник О. Солдатенка «Використання інноваційних технологій для розвитку творчих здібностей студентів на практичних заняттях з навчальної дисципліни «Основний музичний інструмент (гітара)» [85]. Автор посібника акцентує увагу на актуальності звернення до «комп'ютерних програм та сучасної

інформації з мережі Internet для візуалізації, оптимізації та урізноманітнення занять, що дає змогу розкривати та розвивати творчі здібності студентів» [Солдатенко, с. 4]. Не можна не погодитися зі спостереженням О. Солдатенка, що застосування інноваційних технологій у процесі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва здійснює стимулюючий вплив на: «розвиток нових педагогічних методів і прийомів; зміну стилю роботи викладачів; розширення кола розв'язуваних завдань; мотивацію студентів до навчання; зміцнення міжпредметних зв'язків» [85, с. 8].

Додаток В

Анкетування майбутніх учителів музичного мистецтва на констатувальному етапі дослідження (вивчення мотиваційного компоненту готовності до організації гурткової роботи з гри на гітарі)

Анкета включала позиції, які відповідали показнику 1 (позитивне ставлення до професії, усвідомлення багатогранності її змісту і форм) і показнику 2 (прагнення професійної самореалізації у позанавчальній роботі). Питання анкети будувалася у вигляді тверджень, на які можна було дати відповіді «так», «ні» або «напевно». Відповідь «так» оцінювалася в 1 бал, «напевно» – 0,5 балів, «ні» – 0 балів. Оцінювання здійснювалося за 20-бальною шкалою. При цьому високому рівню відповідало отримання 16–20 балів, середньому – 10–15 балів, низькому – 0–9 балів. Для отримання більш щирих відповідей, анкету пропонувалося заповнювати анонімно.

Наводимо питання анкети:

1. Я зробив правильний вибір, обравши професію вчителя.
2. Мені подобається спілкуватися з людьми.
3. Я вважаю, що у професії треба досягати вищої майстерності.
4. Для вчителя однаково важливо добре проводити уроки і займатися позанавчальною роботою.
5. Професія вчителя музичного мистецтва потребує активності як педагогічної, так і виконавської.
6. Щоб добре навчати, треба уміти керувати свідомістю інших людей.
7. Головне завдання професії вчителя – вчити взаємодії у суспільстві.
8. Коли я організую гурток, буду прагнути злагодженості роботи його учасників.
9. Професіоналізм вчителя визначається вмінням використовувати сучасні технології.
10. У гуртковій роботі важливо приділяти увагу практичним формам навчання.

11. Для організації гурткової роботи важливим є почуття поваги до інших людей.
12. Проведення позанавчальної роботи є серйозною і відповідальною справою.
13. Методи урочної і позанавчальної роботи суттєво різняться.
14. Позанавчальна робота дає можливість вчителю передати учням свої вміння.
15. Позанавчальна робота створює найкращі умови для встановлення довірливих відносин між педагогом і дітьми.
16. У позанавчальній роботі вчитель може зосередитися на тому, що вважає найцікавішим.
17. Як керівник гуртка я буду прагнути створення музичного колективу, здатного до публічних виступів.
18. Гурткова робота повинна збагачувати духовну культуру учнів.
19. Гурткова робота сприяє прищепленню норм здорового способу життя.
20. Я вважаю, що у позанавчальній роботі вчитель може повною мірою розкрити свій професійний потенціал.

Додаток Г

Тестування майбутніх учителів музичного мистецтва на констатувальному етапі дослідження (вивчення когнітивного компоненту готовності до організації гурткової роботи з гри на гітарі)

Зміст тесту стосувався організаційно-методичних аспектів гурткової роботи, спільних для будь-яких гуртків. Правильна відповідь оцінювалася в 1 бал. Оцінювання здійснювалося за 10-бальною шкалою, де 9–10 балів відповідало високому рівню, 6–8 балів – середньому рівню, а 0–5 балів – низькому. Тестові завдання були такими:

1. Робота гуртка регулюється нормативними документами:

А) *Законами України «Про позашкільну освіту», «Про охорону дитинства», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю»;*

Б) Державними стандартами початкової і базової середньої освіти;

В) Не регулюється.

2. Гурткова робота – це:

А) спосіб організації культурного дозвілля;

Б) *форма реалізації змісту позашкільної освіти;*

В) форма міжособистісної комунікації.

3. Тривалість гурткового заняття:

А) 45 хвилин;

Б) 1 година;

В) *різниться залежно від віку гуртківців.*

4. Комплектацію складу гуртка здійснює:

А) директор;

Б) завуч;

В) *педагог – керівник гуртка.*

5. Прийом учнів до гуртка відбувається:

- А) протягом вересня;
- Б) протягом першої чверті;
- В) *протягом року.*

6. Проведення заняття гуртка має спиратися на:

- А) *план-конспект, складений керівником;*
- Б) методичні рекомендації, схвалені міністерством;
- В) практичний досвід керівника у спеціальній діяльності.

7. Максимальна кількість учасників у гуртку:

- А) 10;
- Б) 25;
- В) 50.

8. Можливі форми занять у гуртку:

- А) колективні;
- Б) індивідуальні;
- В) *колективні та індивідуальні.*

9. Облік роботи гуртка і відвідування занять гуртківцями:

- А) не здійснюється;
- Б) *фіксується у спеціальному журналі;*
- В) фіксується у загальному журналі закладу.

10. Підсумком річної роботи гуртка мистецької спрямованості є:

- А) *творчий звіт;*
- Б) тематична атестація;
- В) річний підсумок не потребується.

Додаток Д

Тестування майбутніх учителів музичного мистецтва на констатувальному етапі дослідження (вивчення емоційно-вольового компоненту готовності до організації гурткової роботи з гри на гітарі)

Тест будувався у вигляді тверджень, на які потребувалося дати відповідь «так», «іноді», «ні». Тест мав негативний характер і 1 бал нараховувався за відповідь «ні». Відповідь «іноколи» – 0,5 балів, «так» – 0 балів. Загальне оцінювання здійснювалося за 10-бальною шкалою, де 8–10 балів позначали високий рівень, 5–7 балів – середній, 0–4 бали – низький.

1. Хвилювання заважають моїй роботі.
2. Я ніяковію перед значною кількістю людей.
3. Мені здається, що я роблю професійні дії не так, як би хотілося.
4. Я не вмю приховувати справжні емоції.
5. Мене легко вивести з терпіння.
6. У мене часто змінюється настрій.
7. Мені важко працювати, якщо я не відчуваю підтримки.
8. Я із зусиллями звикаю до нового колективу.
9. Я дуже переживаю з приводу навіть малих невдач.
10. Я не можу приховати негативне ставлення до певних людей.

Додаток Е

Характеристики рівнів готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи з гри на гітарі

Низький рівень готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи характеризується слабкою мотивацією студентів до професійного зростання. Такі студенти мають в цілому позитивне, але недостатньо серйозне ставлення до професії. Не виключаються можливості зміни професії. Професія учителя розуміється обмежено за видами діяльності, як правило, зводиться до виконання урочної роботи. Студенти з низьким рівнем мало прагнуть до самореалізації у професійній діяльності, задовольняються її виконанням на рівні встановлених норм. Організація гурткової роботи як самостійний вид професійної діяльності не розглядається. Знання про основи організації і проведення гурткової роботи наявні, але є фрагментарними, непослідовними. Студенти припускають суттєві помилки у оцінюванні (самооцінюванні) професійних дій, не є схильними до рефлексії. Володіють основними вміннями і навичками музичного навчання і виховання в гуртковому форматі, можуть створювати навчальні моделі форм гурткової роботи. Однак ці моделі недостатньо враховують вікові особливості учнів, специфіку оволодіння певним видом художньої творчості. У виконанні часткових спеціальних завдань студенти припускають неточності методичного плану. Відчувають ускладнення щодо емоційного самоконтролю під час виконання професійних дій. Емоційний тонус у професійному спілкуванні незбалансований (гіпотонус або гіпертонус).

Середній рівень готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи характеризується достатньою мотивацією студентів до професійного зростання. Студенти позитивно ставляться до професії, вважають свій вибір правильним. Професія усвідомлюється у багатогранності її змісту і форм, проте студенти мають сумніви щодо можливостей професійного розвитку через організацію гурткової роботи. У

майбутніх учителів музичного мистецтва сформовані спеціальні знання, які використовуються у практичній діяльності. Ці знання є міцними, але не завжди систематичними. Студенти можуть правильно оцінити (самооцінити) професійні дії, здійснити рефлексію. Володіють комплексом умінь і навичок музичного навчання і виховання в гуртковому форматі, грамотно створюють навчальні моделі форм гурткової роботи. Недоліком є брак інноваційної спрямованості у плануванні форм гурткової роботи. Виконання часткових спеціальних завдань є методично коректним. Студенти володіють основними навичками емоційного самоконтролю під час виконання професійних дій. Емоційний тонус у професійному спілкуванні переважно збалансований.

Високий рівень готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації гурткової роботи характеризується стійкою мотивацією студентів до професійного зростання. Студенти позитивно ставляться до професії, прагнуть самореалізації. Професія усвідомлюється у багатогранності її змісту і форм, студентам близький погляд, що організація гурткової роботи може стати платформою для досягнення професійного успіху. У майбутніх учителів музичного мистецтва сформовано широкий спектр спеціальних знань, які уміло використовуються у практичній діяльності і постійно розширюються. Знання є ґрунтовними, систематичними, усвідомленими. Студенти правильно оцінюють (самооцінюють) професійні дії, цілеспрямовано здійснюють рефлексію. Володіють комплексом умінь і навичок музичного навчання і виховання в гуртковому форматі, у створенні навчальних моделей форм гурткової роботи прагнуть оригінальності, інноваційності. Вільно виконують часткові спеціальні завдання. Студенти володіють навичками емоційного самоконтролю під час виконання професійних дій. Емоційний тонус у професійному спілкуванні гнучко балансується.

Додаток Ж

Комплекс компетентностей учасників гуртка з гри на гітарі

Мотиваційно-ціннісна компетентність передбачає сформованість стійкого інтересу до гітарного виконавства, вмотивованість до занять у гуртку, визнання музичного мистецтва як духовної цінності. Педагогічні впливи, які формують цю компетентність, спираються на застосування методів морального виховання (заохочення, моральний приклад, доручення), методів емоційного впливу (акцентування позитивних якостей музичного мистецтва, створення ситуації успіху), словесних методів (роз'яснення, бесіда, дискусія).

Пізнавальна компетентність стосується засвоєння музичних знань, дотичних до гри на гітарі. Педагогічні впливи, що формують цю компетентність, передбачають надання спеціальної інформації у доступній для гуртківців формі, моніторинг рівня її засвоєння. Застосовуються методи: словесні, наочні, ігрові, практично-виконавські.

Практична компетентність передбачає набуття умінь і навичок гри на гітарі, доцільне і свідоме їх застосування. Педагогічні впливи, що формують цю компетентність, направлені на ознайомлення гуртківців зі способами гри на гітарі. Велика роль належить виконавському показу педагога. Необхідним є моніторинг рівня засвоєння умінь і навичок виховання. Застосовуються методи: практично-виконавські, ігрові, словесні, метод вправ, коучингу.

Творча компетентність позначає розвиток творчих здібностей гуртківця, стимулювання його прагнення до самовираження в музиці, пошуку самостійних художніх рішень. Педагогічні впливи, що формують цю компетентність, пов'язані з організацією самостійної діяльності вихованця, мотивацією до участі у різноманітних заходах. Застосовуються методи: практично-виконавські, методи самостійної роботи, емоційного впливу, аналізу музичного твору.

Соціальна компетентність виражається у комунікабельності, здатності до співпраці, повазі до педагогів та інших учасників гуртка, усвідомленому

дотриманні морально-етичних норм. Педагогічні впливи, що формують цю компетентність, стосуються систематичного інформування гуртківців про норми поведінки у суспільстві, виховання на власному прикладі, протидії антисоціальним проявам у межах гуртка. Застосовуються методи морального виховання, інтерактивні методи, методи емоційного впливу.

Емоційна компетентність визначається емоційним відгуком на музику, чуйністю до прекрасного в усіх його проявах, здатністю до вольових дій, керування емоцій, емпатії та рефлексії. Педагогічні впливи, що формують цю компетентність, спираються на емоційну виразність дій керівника гуртка (його мовлення, гри на інструменті, ставлення до професії), психологічну підтримку гуртківців. Застосовуються методи: коучингу, вправ, емоційного впливу, інтерактивні методи.

Додаток 3

Приклади етюдів для початкового рівня

Andantino

0 0 1 0 3 1 3 1

p *mf* *p*

3 1 3 1 2 3 1 2

p *p*

p *p* *m i a m i m 3 n*

Ф. Сор. Етюд (жанр Менует)

Andantino

mp

i *m* *i* *m* *i* *m* *i* *m* *i* *m* *i* *m* *i* *m* *i* *m*

i *m* *i* *m* *a* *m* *i* *p* *i* *p* *m* *a* *a* *m* *i* *p*

a *p* *i* *m* *a* *p* *i* *m* *a* *p* *i* *m* *i* *m* *i* *p*

p *i* *m* *p* *p* *z* *p* *p* *p* *i* *p* *p* *p* *a* *m* *i* *p*

Ф. Сор. Етюд (жанр Марш)

Moderato

The musical score consists of three staves. The first staff begins with a treble clef and a common time signature. It contains a melodic line with fingerings (1, 2, 3, 4, 1, 2, 3, 4) and dynamics *p*, *mp*, and *mf*. The second staff continues the melody with dynamics *mp* and *mf*, and includes a repeat sign. The third staff provides a bass line with dynamics *mf* and *f*, and features a triplet of eighth notes.

Х. Альберт. Етюд (жанр Пісня)

Moderato

The musical score consists of two staves. The first staff is in 2/4 time and features a melody with dynamics *mp*, *cresc.*, *p*, *mf*, *dim.*, and *mp*. It includes fingerings (1, 2, 3) and a triplet. The second staff continues the melody with dynamics *mf*, *cresc.*, *f*, *dim.*, and *mp*, and includes fingerings (1, 2, 3).

Д. Агуадо. Етюд (жанр Марш)

Додаток И

Приклади п'єс для гуртківців молодшого шкільного віку (за посібником В. Гоменюка)

Квакожабство

Поспівка виконується на відкритих струнах відповідно ритму вірша
безіменним пальцем

Жабки бульки надувають, •••

Солодесенько співають. •••

Болотняне панібратство, •••

Квакожабство-жабоквакство. •••

Народна артистка

Поспівка виконується на відкритих струнах відповідно ритму вірша

Народна •••

Артистка •••

Зварила •••

Сосиску. •••

Нещасні сусіди

Як - що скар - жи - тись бу - дуть, - я в трем - бі - ту бу - ду дуть!

Слон

⑤ ⑥ ④

Я ку - пив со - бі сло - на за п'ят - сот міш - ків пше - на...

А те - пер су - ціль-ний жаж: слон рос - те, як на дріж - джах!
Ка - ра - ул!!!

Гопак-хробак

Ба - бу - син са - до - чок у - ро - див яб - лу - чок.

В яб - луч - ку чер - в'я - чок тан - цю - вав го - па - чок.

Муха-гітарюха

Му - ха, му - ха - гі - та - рю - ха, джем-по - вид - ло - ва хит - рю - ха.

Я - кось бі - ля пря - ни - ка зди - ба - ла сріб - ля - ни - ка.

Піш - ла му - ха на ба - зар - за - ку - пи - ла сто гі - тар.

Хай всі му - хи - гі - та - рю - хи на - брин - чать - ся дос - хо - чу!

Додаток К

Приклади класичних п'єс для гуртківців-початківців підліткового віку
(за посібником В. Гоменюка)

Allegretto

The musical score for 'Allegretto' consists of two staves. The top staff is in treble clef with a 3/8 time signature. It begins with a dynamic of *f* and includes fingerings such as *i*, *m*, *m*, *a*, *m*, *i*, *i*, *m*, *m*, *i*, *m*, *i*, *m*. The bottom staff is in bass clef and includes fingerings like *i*, *p*, *f*, *p*, *f*, *p*, *f*, *p*, *f*, *p*, *f*, *p*. Dynamics alternate between *f* and *p* throughout the piece.

Р. Шуман. Метелик

Tempo di Valse

The musical score for 'Tempo di Valse' consists of three staves in treble clef with a 3/4 time signature. The first staff starts with a dynamic of *tr* and includes fingerings *1*, *2*, *1*. The second staff includes a dynamic of *mf* and fingerings *2*, *1*, *3*, with a circled number 4 below the final measure. The third staff starts with a dynamic of *tr* and includes a fingering *1*.

Д. Агуадо. Вальс

Andantino

mf *m* *p* *i* *m* *p* *i* *f*

mf *mp* *m* *p* *i* *p*

mf *f* *m* *p* *i* *m* *p* *i*

М. Каркассі. Андантіно